

Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči

Kateřina Matulová

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina Matulová**
Osobní číslo: **H20391**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodinného prostředí, pěstounské péče a potřeb dítěte.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkového rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

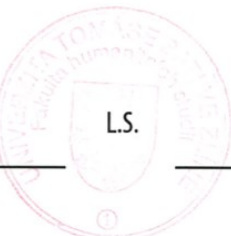

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ARCHER, Caroline, 2001. Dítě v náhradní rodině. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.
KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
NOTÍŘOVÁ, Jana, 2012. Náhradní rodinná péče. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-8613191-7.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Cejpek Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 20. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.4. 2023

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce *Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči* se zabývá, v čem je rodinné prostředí v pěstounské péči specifické a jedinečné. Cílem je také zjistit, jak naplňují pěstounské rodiny základní funkce rodiny a jaké výchovné metody k jejich naplňování využívají. Teoretická část je rozdělena na dvě základní kapitoly, a to na rodinné prostředí a náhradní rodinná péče. V první kapitole se věnujeme rodinnému prostředí, rodině, typům rodiny, funkcím rodiny, výchovným stylům a potřebám dítěte. V kapitole druhé popisujeme náhradní rodinnou péči a poté se podrobně věnujeme pěstounské péči samotné, dávkám pěstounské péče, specifickým znakům rodinného prostředí v pěstounské péči a kontaktu s biologickou rodinou. V praktické části jsme zvolili kvalitativní výzkum a konkrétně design zakotvené teorie. Využili jsme techniku sběru dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru s respondenty, kteří mají dítě v pěstounské péči, tyto rozhovory byly analyzovány pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování na základě toho byl vytvořen závěr tohoto výzkumu.

Klíčová slova: rodinné prostředí, rodina, funkce rodiny, výchova, potřeby dítěte, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, kvalitativní výzkum, hloubkový rozhovor, zakotvená teorie

ABSTRACT

The thesis *Specifics of the family environment in foster care* deals with how the family environment in foster care is specific and unique. It also aims to find out how foster families fulfill the basic functions of the family and what educational methods they use to fulfill them. The theoretical part is divided into two main chapters, namely the family environment and foster family care. The first chapter deals with the family environment, the family, family types, family functions, parenting styles and the needs of the child. In chapter two, we describe foster family care and then go into detail about foster care itself, foster care benefits, specific features of the family environment in foster care, and contact with the biological family. In the practical part we have chosen qualitative research and specifically the grounded theory design. We used a data collection technique of semi-structured interviews with respondents who have a child in foster care, these interviews were analyzed using open, axial and selective coding based on which the conclusion of this research was made.

Keywords: family environment, family, family function, education, child needs, foster home care, qualitative research, in-depth interview, grounded theory

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Cejpek Blašíkové, Ph.D. za cenné poznatky a odborné vedení této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům za jejich otevřenost a upřímnost během rozhovorů a také pracovníkům orgánu sociálně – právní ochrany dětí za cennou praxi na jejich oddělení a zprostředkování setkání s pěstounskými rodinami.

„Bez rodiny se člověk chvěje zimou v nekonečném vesmíru.“ - André Maurois

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 RODINNÉ PROSTŘEDÍ.....	11
1.1 RODINA	12
1.2 TYPY RODIN	13
1.3 FUNKCE RODINY.....	15
1.4 VÝCHOVNÉ STYLY.....	17
1.5 POTŘEBY DÍTĚTE	20
2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	23
2.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	26
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
3 VÝZKUM.....	32
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
3.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	33
3.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	33
3.5 VÝZKUMNÁ METODA A TECHNIKA	35
3.6 METODA ANALÝZY DAT	35
4 ANALÝZA DAT.....	37
4.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	37
4.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	50
4.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	52
5 INTERPRETACE DAT.....	55
5.1 VÝSLEDNÁ ZAKOTVENÁ TEORIE.....	58
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	65
SEZNAM OBRÁZKŮ	66
SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Náhradní rodinná péče (NRP) je důležitá zejména díky tomu, že umožňuje dětem pobyt v přirozeném rodinném prostředí. NRP je vhodnější než péčí ústavní, protože se prostředí NRP více podobá životu v rodině. Stěžejním tématem této práce je pěstounská péče, která je jednou z forem NRP a má za úkol starat se o dítě, o které se nemůžou starat biologičtí rodiče. Přesto biologickým rodičům zůstává vyživovací povinnost k dítěti a pěstouni musí dítěti umožnit kontakt s biologickou rodinou. Avšak pěstounům stále přetrvává povinnost o dítě pečovat a vychovávat ho.

Tato bakalářská práce se v první kapitole teoretické části zabývá rodinným prostředím. Nejen, že se v této kapitole zaměřujeme na rodinné prostředí, ale i na popis rodiny, typů rodiny, funkcí rodiny, potřeb dítěte a výchovných stylů. Funkce rodiny jsou pro nás v této práci důležitým tématem stejně jako výchovné metody, které popisujeme v podkapitole výchovné styly, protože nás zajímá, jakým způsobem pěstounské rodiny naplňují funkce rodiny, a jaké k tomu využívají výchovné metody. Druhá kapitola teoretické části se zabývá náhradní rodinou péčí. Popisujeme formy NRP a zejména vyzdvihujeme pěstounskou péči (PP), a proto jí věnujeme celou podkapitolu, a to konkrétně jejímu popisu, dávkám PP, specifiku rodinného prostředí v PP a kontaktu s biologickou rodinou.

V praktické části provádíme kvalitativním výzkum pomocí rozhovorů se čtyřmi pěstouny, kteří mají v PP dítě déle než čtyři roky. Využíváme techniku polostrukturovaného rozhovoru k získání dat od respondentů. Hlavním cílem je objasnit specifika rodinného prostředí v pěstounské péči. Důležité je odhalit jakým způsobem pěstounská rodina naplňuje základní funkce rodiny a odkrýt výchovné metody, které vedou k jejich naplňování. Zvolili jsme design výzkumu zakotvené teorie, a proto pro analýzu dat používáme otevřené, axiální a selektivní kódování.

Doufáme, že v této práci objasníme specifika rodinného prostředí v pěstounské péči, a jakým způsobem naplňují funkce rodiny, a které metody výchovy používají k jejímu naplňování. Výsledky výzkumu mohou být použit pro informování osob, které se chystají stát pěstouny, nebo se do této situace dostali jako příbuzní dítěte. Výsledky by mohly sloužit jako příklad toho, co mohou očekávat od pěstounství, jak se na dítě připravit, a jakým způsobem se k dítěti chovat, aby se v rodině cítilo jako doma.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Prostředí je velmi důležitým a všeobecně známým a používaným pojmem. Ve většině definic je uváděno, že prostředí je důležité proto, že produkují podmínky pro život. Prostředí člověka zahrnuje, hmotné předměty i citové vztahy, materiální a duchovní hodnoty, vědu, umění, morálku (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99). Wroczyński (1968, s. 72 in Kraus a Poláčková 2001, s. 99) definuje prostředí jako souhrn podnětů, které obklopují jedince a vyvolávají v něm různé psychické pocity a reakce. Všeobecně životní prostředí můžeme vymezit jako *„tu část světa (prostor, který člověka obklopuje), s níž je člověk ve vzájemném působení, na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také aktivně svou práci mění.“* (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99) Velmi důležitým jevem v prostředí je právě to, že ho člověk díky své aktivitě může měnit, toto vědomě formované prostředí působí na osobnost člověka a současně ho dokáže široce ovlivňovat. Prostředí je taktéž nedílnou součástí výchovného procesu každého jedince. Ve výchově zastává funkci situační, která utváří jakousi „kulisu“ po stránce věcné, prostorové a osobnostně vztahové. Jedná se o to, že výchovné situace a zásahy se častokrát dějí na nějakém určitém místě, které právě tu danou „kulisu“ tvoří. Jako další funkci nelze opomenout funkci výchovnou, protože je stále velmi nedocenená známá skutečnost, že právě prostředí je to, co velmi ovlivňuje jednání člověka a silně působí na jeho osobnost. Jednání osoby se mění právě na základě toho, jak často střídají prostředí, proto se každý v různých prostředí chová odlišně. Neopomenutelnou součástí výchovy a prostředí autoři považují i pojem „pedagogizace prostředí“, který podle nich značí organizaci a intervenci prostředí jako výchovného prostředku, mezi vysoce pedagogizované prostředí řadí školy, ale neopomíjejí ani rodinu, které taktéž, i když jen okrajově, je považována za pedagogizované prostředí (Kraus, Poláčková, 2001, s. 106-108).

Stěžejní prostředí, které obklopuje každého z nás je prostředí rodinné, které lze chápat jako *„prostředí tvořené společenstvím osob spjatých manželstvím nebo pokrevním příbuzenstvím“* (Škrabánková, 2004, s. 38). Avšak dnešní doba je speciální v tom, že mohou rodinné prostředí tvořit i osoby, které žijí ve společné domácnosti a vychovávají děti, aniž by byli manželé. Jedná se o jeden z nejvýznamnějších zdrojů, který formuje osobnost jedince. Prostředí působí na psychické, tělesné, sociální aspekty během celého vývoje člověka od narození až po dospělost, ovlivňuje jazykové a komunikační kompetence, kognitivní a emoční rozvoj, postoje a hodnoty. Není tajemstvím, že toto prostředí, ve kterém děti vyrůstají silně ovlivňuje jejich sebevědomí. Nepochybným důvodem nízkého

sebevědomí často bývá autoritářský styl výchovy, avšak na druhou stranu vřelost, zázemí a pocit bezpečí u dítěte dosáhne toho, že jeho sebevědomí bude vysoké. Rodinné prostředí, s tím plynoucí sociální podmínky v rodině, společenská, kulturní a inteligenční úroveň členů rodiny, jednoznačně formuje celkový základ charakteru a osobnosti dítěte, které v této rodině vyrůstá. Pokud má dítě v rodinném prostředí jistotu, zázemí a naplněny všechny potřeby a intelektuální dispozice je dosti pravděpodobné, že v budoucnu svého života bude dosti úspěšné (Škrabánková, 2004, s. 38–43). Socializace v rodině tvoří ústřední roli v přípravě dítěte do praktického života, protože dítě se v rodině učí projevovat svá přání, vůle a zájmy. Celý proces socializace je velmi složitou otázkou, a to vede k tomu, že přesně nedokážeme určit, co je v celém procesu to stěžejní. Zřídka se stává, že by se dítě narodilo s vrozenými predispozicemi, které se odlišují od rodinného prostředí. Člověk od narození vnímá vše, co se kolem něj děje a kolikrát právě toto bývá důležitější než vlivy přicházející během pozdějšího života např. škola. Často se děje, že člověk se později ve svém životě řídí jistými pravidly a žije určitým způsobem, který získal během svého dětství v původní rodině (Kraus a Poláčková, 2001, s. 104).

1.1 Rodina

Základní definice rodiny je popisována jako malá pospolu žijící skupina lidí, která je propojena pokrevními svazky a úzkými vazbami. Definice rodiny se v průběhu let vyvíjela a měnilo se i postavení jednotlivých členů rodiny (Kraus a Poláčková, 2001, s. 78). Rodina v životě každého z nás hraje velmi významnou roli, zejména v dětství, protože se jedná právě o jeden ze základních kamenů zdravého duševního vývoje. Rodina stojí na úplném začátku vývoje dítěte a má jedinečnou možnost ho ovlivnit na celý jeho život (Kraus, 2008, s. 79). Velmi zajímavým poznatkem je i to, že úroveň vzdělání rodičů významně ovlivňuje životní styl dětí, jejich profesní a životní dráhu (Škrabánková, 2004, s. 38).

Z historického hlediska je základem rodiny dynamický pár muž a žena, kteří jsou v páru nebo manželství, rodina je postavena na partnerství osob opačného pohlaví. Výchozím znakem rodiny je i to, že do ní patří děti (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78). Současnou rodinu lze dnes považovat za institucionalizovaný sociální útvar, který se taktéž skládá nejméně ze tří osob, které mají mezi sebou rodičovské, příbuzenské a manželské vazby, jestli tomu tak skutečně je, to je těžká otázka. Současné charakteristiky rodiny se velmi proměnily. Množství funkcí rodiny převzaly sociální instituce a rodiny zůstaly v kompetenci jen v některých funkcích rodiny. Snižuje se počet manželských rodin a páry jsou spíše

provázány značnou volností. Manželský svazek už dávno není podmínkou rodinného života a zvyšuje se počet párů, které spolu žijí a vychovávají dítě bez uzavření manželství. Stabilita rodiny se snižuje jak z objektivních důvodů např.: nárůstem ateismu, tak i ze subjektivních důvodů např.: manželský svazek založený na emocích, tyto svazky častěji končí rozvodem. Struktura rodiny se mění, protože klesá počet dětí a rodiny omezují vícegenerační soužití, narůstá počet osob, které bydlí v domácnosti sami. Také dochází k proměnám toho, že děti odcházejí z domu později a déle jim trvá založení rodiny, a tím roste věk prarodičů. Prodlužuje se doba před odchodem do důchodu, a to vede k tomu, že spousta lidí tráví většinu svého času v pracovním procesu po dlouhou dobu let. Rodiče malých a předškolních dětí tráví většinu svého času v práci a nemají dostatek volného času na to, aby jej trávili s dětmi. Tak kdo tedy má čas na děti? Přibývá větší množství tzv. dvoukariérových manželství, díky nárůstu vzdělanosti a kvalifikací u obou partnerů. Samozřejmě tyto faktory nejsou to jediné, co má vliv na vývoj rodiny jako takové. Podle řady výzkumů je dokázáno, že navzdory tomu, že se funkce a struktura rodiny stále vyvíjí a mění, avšak stále neztratila to, že má být bezpečným místem pro své členy, které je zastřešeno silným citovým poutem (Kraus, Poláčková, 2001, s. 83-84). Alan (1988, s. 36–44 in Kraus a Poláčková, 2001, s. 84) uvádí, že jsou čtyři možné budoucí modely rodiny, a to industrializační, biosociální, hodnotový, sociologický. Industrializační model popisuje, že dominantní forma rodinného soužití, která je v současnosti tvořena dvěma manžely s dětmi, se bude měnit a převládne ji směsice rodin, kdy členové mají volný pohyb a mohou přecházet z jedné rodiny do druhé. Biosociální model předpokládá vymizení nukleární rodiny. Hodnotový model zase vyzdvihuje vývoj dominantního typu rodiny, který je založen na modelu patriarchy nebo na modelu manželské autonomie. Sociologický model popisuje budoucnost rodiny, která je založena na dvou variantách, a to pospolitostní a institucionalistické na tyto dvě varianty navazují dva přístupy a to konzervativní, který je založen na hodnotách tradiční rodiny a na modernistický, který považuje za základ budoucnosti nezávislého, svobodného a individuálního člověka.

1.2 Typy rodin

Havlík a Kořa (2002, s. 67) rozlišují rodinu na čtyři typy, a to na nukleární rodinu, která je založena na osobách ve stejné domácnosti, mezi tyto osoby patří manželé či partneři a jejich děti. Druhým typem je rodina rozšířená, kde je nukleární rodina obohacena o další blízké příbuzné jako jsou prarodiče, sourozenci a další. Třetím typem rodiny je rodina orientační, za kterou považují právě tu rodinu, do které se narodíme, ve které vyrůstáme a jsme

formování v osobnost, s touto rodinou většinou zůstáváme v kontaktu do konce života. A posledním typem označili rodinu reprodukční, ve které právě člověk sám přebírá funkci rodiče a vychovatele.

Trpišovská (2000, s. 33) rozděluje od Havlíka a Koti rodiny podle naplňování funkcí rodiny. Rodina, který funkce plní se nazývá funkční rodina, avšak existuje rodiny, které z nějakých důvodů funkce neplní a jedná se o rodiny dysfunkční. Rodiny, které neplní funkce, a ještě nechávají na členy rodiny působit negativní vlivy jako je alkoholismus, drogy, hazard a podobně, se nazývají afunkční.

Mezi nejčastější typy dysfunkčních rodin dle Trpišovské (2000, s. 33-36) patří:

- nezralá,
- přetížená,
- ambiciózní,
- perfekcionistická,
- autoritářská,
- rozmazlující,
- liberální,
- odkládající a disociativní rodina.

Každý z těchto typů dysfunkčních rodin je něčím specifický a jedinečný. Nezralá rodina se vyznačuje právě tím, že se jedná mnohdy o mladé lidi, které překvapí nechtěné rodičovství a přijímají ho s pocitem omezení své svobody. Tito rodiče nemají zatím ještě vyřešený svůj vlastní život, natož aby sami vychovávali dítě, chybí jim životní zkušenosti a nemají ujasněné plány do budoucna, s tímto vším se pojí i nezajištěné zázemí. Nezralost rodičů má negativní vlivy na dítě již od počátku jeho života. Přetížená rodina je zase typická nízkou frustrační tolerancí, rychlé podléhání zoufalství a zhroucení. Existuje řada zdrojů, které vedou k přetížení rodiny, jakou jsou konflikty, nezvládnutí výchovy dětí, starosti v rodině způsobené nemocemi, citové strádání a bytové a ekonomické potíže. Ambiciózní rodina zase na první pohled vypadá spokojeně, avšak v ní dominují takové cíle jako je kariéra, úspěchy ve studiu, výjimečnost ve sportu, vysoké materiální standardy, které často vedou k tomu, že dětem chybí rodičovská láska, soucítění a pocit domova. Mnohdy jsou děti rozmazlené, ale vlastně nespokojené, protože nedokážou vyjádřit, že to, co jim chybí není materiální statek,

což rodiče častokrát nedokážou pochopit. Perfekcionistická rodina nutí dítě k vysokým výkonům a perfektním výsledkům bez ohledu na schopnosti a dovednosti dítěte. To má potom pocit, že bez perfektních výsledků nikdy nezíská lásku svých rodičů. Autoritářská rodina bývá ta, která po svých dětech vyžaduje automatickou a slepou poslušnost. Takoví rodiče děti nevedou k pochopení důvodů výchovných požadavků, spíše děti „šikanují“, přikazují jim a vyhrožují, to vede dítě akorát k budoucí nenávisti, stresu, vzteku a zoufalství. Rozmazlující rodina chce svému dítěti za každou cenu vyhovět bez ohledu na okolnosti a dítě má v takové rodině nadvládu nad rodiči. Liberální rodina je bezpodmínečně založena na tom, že dítě je dostatečně samostatné, aby si svou cestu a pravidla zvolilo samo, v této rodině převládá volnost a problémy bývají často přehlíženy. Odkládající rodina má zase tendence své dítě „odkládat“ komukoliv, kdykoliv je to možné. Dítě si poté těžko zvyká na to, kde je vlastně jeho místo a jeho domov, a to poté vede k tomu, že se mu těžko rozpoznává dobré od špatného, tím že má pocit, že nikam nepatří. Posledním typem je disociovaná rodina, ve které jsou rozrušeny významné vztahy pro tvoření kvalitního rodinného prostředí. Jedná se, jak o stranění se okolí a konfliktnost s okolím i rodinou, tak i o narušení vztahů uvnitř rodiny (Trpišovská, 2000, s. 33-36). Walsh (2012, in Slaměník, 2019, s. 2964) rozděluje moderní pojetí rodiny na tradiční rodiny, kohabitující páry s dětmi, domácnosti jednoho rodiče, náhradní rodinou péči a homosexuální páry. Rodiny můžou být velmi různorodé na základě toho, jak si prošlapávají nové cesty k tomu, aby si naplnily své potřeby, a to je na moderní společnosti to zajímavé (Slaměník, 2019, s. 2964).

1.3 Funkce rodiny

Funkce jsou velkou součástí rodiny jako takové a zajišťují spoustu činností, které jsou pro její chod nezbytné. Mezi tyto činnosti patří hmotné zabezpečení, péče o zdraví a výživu, kulturní návyky celé rodiny, specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předávání kultur, tradic, hodnot a morálních postojů. Rodina své členy chrání, ovlivňuje, usměrňuje a podporuje. Rodina zastává i dvě velmi významné funkce pro společnost, a to je funkce reprodukčně biologická a reprodukčně kulturní. V průběhu dějin funkce rodiny nezůstávají neměnné a stálé, protože některé funkce rodiny ztrácejí svůj význam, mění se a přetvářejí se, zužují se a rozšiřují se tak, aby se hodily do modernější společnosti (Kraus, Poláčková 2001, s. 79).

Funkce rodiny zastávají několik definic a různého členění. Kraus, Poláčková (2001, s. 79–82) popisují funkce rodiny jako biologicko – reprodukční, která má význam pro společnost

a jedince v tom, že rozšiřuje a vytváří rodinu i společnost. Tato funkce, avšak zastává i činnosti jako je uspokojování biologických a sexuálních potřeb. Další funkcí je sociálně-ekonomická funkce, která zastává významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. V rodinném kruhu pak tato funkce zastává využití materiálních a finančních prostředků, investic a výdajů. Rodina plní i funkci první sociální skupiny, do které se dítě učí přizpůsobovat sociálnímu životu ve skupině. Jedná se o socializačně výchovnou funkci. Socializační proces zastává přípravu dětí a mladistvých na praktický život do budoucna. Rodina je zde pro dítě v tom, aby mu předávala širokou škálu různých informací v souznění s jejich přirozenými vloh, biologickými a psychologickými potřebami. Avšak dítě při socializaci neopomíná ani své vlastní zájmy, přání a vůle. Tato funkce členům rodiny přináší pocit sounáležitosti, sociální a psychologickou podporu, příležitosti se identifikovat. Rodina beze všeho vytváří specifické sociální klima, ve které významnou roli nese citová složka a udržování vědomí akceptace a uznání. Nedílnou součástí funkcí rodiny je i sociálně psychologická funkce, která může být narušovaná v široké škále situací. Mezi tyto situace nejčastěji patří rozvod, neshody mezi generacemi, mezi partnery, psychologické nepřijetí dítěte, závislosti jednotlivých členů rodiny na alkoholu, drogách a hazardu. Velkým problémem jsou i sociálně a emočně nevyzrálí rodiče, kteří nezískali vhodné vzory ve své orientační rodině a obtížně se jim naplňují sociálně – psychologické potřeby svých dětí. V rodině dochází i ke křehké rovnováze mezi citem a rozumem, který může být primární příčinou narušení rodinného klimatu, jež se pak negativně projevuje na dětech. Avšak nalézt rovnováhu mezi citem, rozumem a zodpovědností není zrovna jednoduché. Matoušek (1997, s. 97 in Kraus, Poláčková, 2001, s. 83) tyto případy označuje jako „klinické rodiny“, mezi které řadí rodiny zanedbávající, zneužívající a týrající své děti, rodiny, ve kterých dominuje tělesná nebo duševní nemoc, rodiny s postiženým dítětem, rodiny mladistvého delikventa, svobodné matky a rodiny se závislým členem na drogách, alkoholu, či hazardu. Sice sociálně psychologická funkce je základem rodiny, která přivádí stabilitu a jistotu do rodiny, tak žádná sociální instituce není schopna uspokojit citovou funkci, která je stavebním kamenem celé rodiny.

Trpišovská (2000, s. 31–33) oproti výše zmíněným autorům funkce rodiny nerozděluje do tolika kategorií. Dělí je na biologickou, emocionální, domestikální, ekonomickou a výchovnou funkci. Biologická funkce vychází z toho, že rodina zajišťuje rozšiřování lidské populace a umožňuje obnovu společnosti. Tato funkce je úzce spjatá s funkcí emocionální, která spočívá v tom, že každému členu rodiny poskytuje uspokojení potřeb spjatých

s emocionálními vztahy a stabilitou. Člověk potřebuje mít pocit, že má někoho, koho může zainteresovat do svých zájmů a potíží. Tato funkce je důležité po celý život, ale největší význam hraje v období dětství a dospívání, kdy člověk potřebuje a vyžaduje největší množství podpory. Další funkcí je domestikace, která je také silně vázaná na emocionální funkci, protože vyjadřuje přirozený pocit člověka někam patřit a mít své místo. Pro každého je velmi důležité mít místo, kde se cítí v bezpečí a pohodě, zkrátka mít domov a někam patřit. Další funkce je ekonomická, která je založena na materiálním zabezpečení svých členů. Rodina, ať už v menší nebo větší míře, potřebuje uspokojovat materiální potřeby, jako je oblečení, hračky, obuv, školní potřeby, elektroniku apod. Poslední funkcí je výchovná funkce, jež je zaměřena na přípravu nové generace na vlastní fungování ve společnosti a celkovém utváření její budoucí podoby. Celkově se jedná o funkci, při které je dítě připravováno na dospělý život, urovnává si hodnoty, postoje, normy a socializuje se.

1.4 Výchovné styly

Průcha, Mareš, Walterová (2009, s. 257) definují výchovu jako proces cíleného a účelného vytváření a ovlivňování podmínek, které umožňují ideální vývoj jedince, s přihlédnutím na jeho individuální dovednosti. Výchovný styl je označen za „*souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému*“ (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 279). V minulosti se klasifikace výchovy rozdělovala jen na tři základní typy a to demokratický, který je založen na vzájemném pochopení a respektu, jak vychovatele, tak vychovávaného. Autoritativní styl je typický přehnanou úctou k autoritám, kdy dítě nemůže mít vlastní názor a musí za každou cenu respektovat vychovatele a liberální styl, který je založený na volnosti a malé míře požadavků na dítě, toto dítě je v celkem podstatné míře odkázáno samo na sebe, protože ho nikdo nekontroluje (Vágnerová, 2005, s. 317). Helus (2015, s. 671-680) tvrdí, že pro vytvoření nejlepšího prostředí pro socializaci dítěte a pro jeho vývoj, je nezbytné používat pozitivní výchovné styly. Důležité je zdůrazňovat význam životní perspektivy pro vývoj jeho osobnosti, nutné je napomáhat dítěti k tomu, aby si samo nastavilo cíle a plány do budoucna. Nutno je dítěti vštěpovat to, že má být solidární a ochotné pomáhat a taky to, že musí samostatně myslet a jednat. Nedílnou součástí je i ukotvovat zdravé sebevědomí, aby se dítě cítilo silné, ale zároveň, aby znalo své povinnosti a zodpovědnosti. Řezáč (1998, s. 200-203) se na rozdíl od předešlých autorů zaměřuje na neadekvátní přístupy ve výchově dítěte. Rozděluje je na patnáct výchovných přístupů, a to na nejednotný, proklamativní, povolný, nedůsledný, potlačující, podplácející, rozmazlující, protekční, skleníkový, moralizující, puntičkářský, zanedbávající, úzkostný, autoritářský a perfekcionistický. Jako

první vysvětluje nejednotný přístup, při kterém je charakteristické to, že dětská role je utvářena dvojitým očekáváním, jak od sebe samého, tak od rodičů. Obě strany na něj kladou velký důraz, se kterým se dítě samo nedokáže vyrovnat. Proklamativní přístup je typický nesoustavnou výchovou, které také zahrnuje dvojitá očekávání. Cíle jsou často šlechtěné a vyhlášené jako normy a hodnoty, ale nejsou využívány v postupech výchovy rodičů a v chování k dětem. Povolný přístup zanedbává normy, protože častokrát při posazování rodič ustoupí. Jedná se o rodinné prostředí, ve kterém dítě nemá přesně stanovená pravidla a očekávání. Nedůsledný přístup je charakteristický měkkostí norem a pravidel, tato výchova bývá dosti náročná, avšak dotáhnutí až do konce často nenastává, rodič častokrát stanoví vysoké nároky, které nekontroluje. Potlačující přístup využívají rodiče u nechtěných dětí, mnohokrát je označován jako zavrhujeví výchova. Dítě ve spoustě případech rodičům připomíná nějaký životní nezdár, zklamání, dochází k tomu, že dítě je pak trestáno. Podplácející přístup je založen na principu odměny za každé adekvátní chování a běžné úkony. Rozmazlující přístup bývá dopad velké citové závislosti ze strany rodičů. Rodiče jsou závislí na svých dětech, a to vede k tomu, že si rodič podvědomě přeje, aby dítě navždycky zůstalo roztomilé a malé, a tím se na dítě fixují, a proto mu brání v osamostatňování se. Dalším přístupem je protekční přístup, tato výchova spočívá v socializaci na úkor druhých. Tito rodiče se pokoušejí své dítě kamkoliv protlačit a za jakoukoliv cenu, preferují spíše výsledky než cestu k nim, pro úspěch udělají cokoli. Skleníkový přístup zase spočívá v tom, že dítě zná přesné normy a pravidla uvnitř rodiny, ale mimo rodinu selhává. Rodiče si nastavili své individuální pravidla, které v běžném světě ztrácí význam. Poté máme přístup moralizující, který má princip dominance norem a sankcí, celý život založený na pravidlech. Dítě se i mimo rodinné prostředí stále chová, jako by bylo pod dozorem. Puntičkářský přístup vyjadřuje to, že rodiče sledují u svého dítěte i ty nejmenší detaily, které dělá, stále mu v životě radí a je pod neustálým dohledem. Zanedbávající přístup podněcuje rodinné prostředí, ve kterém dítě žije a dochází v něm k nedostatečnému stimulování podnětů v jeho životě. Úzkostný přístup pramení od rodičů, kteří jsou neurotičtí a mají neustálý strach o to, aby si dítě neublížilo, usilují o to, ho uchránit a uhlídat, aby bylo v bezpečí. Dítě je častokrát velmi frustrované a touží po svobodě a volnosti. Autoritářský přístup je projevem toho, že autorita v takové rodině, je chápána jako nějaká převaha a vede to k vyvíjení nátlaku na dítě, slabší z rodičů poté dítěti vyhrožuje druhým rodičem a používá ho jako nástroj pro strach. Posledním zmíněným přístupem je perfekcionistický přístup, ve kterém rodiče extrémně usilují o to, aby jejich dítě bylo dokonalé a skrze něj se snaží dosáhnout vlastních cílů, tužeb a přání.

Výchovné metody

Výchovné metody považujeme za účelné a řádné způsoby a postupy, které směřují k výchovnému cíli. Mezi tyto metody řadíme příkazy, odměny, tresty apod. (Průcha, Mareš, Walterová, 2009, s. 116). V rodině je často využívána metoda odměny a trestu. Odměna je spojena s působením rodičů na dítě způsobem, že pokud vyjadřuje přijatelné chování a dochází ke kladnému společenskému hodnocení, bude odměněno. Nejčastěji se jedná o hmotný dar, pochvalu a kladné hodnocení. Trest je zase spojen s chováním a jednáním, které vynáší negativní společenské hodnocení, díky kterému musí dojít k omezení potřeb. Trest bývá často vyjádřen fyzicky, psychicky nebo zákazem oblíbené činnosti. Fyzické trestání může někdy přesahovat až do tělesného týrání. Takovéto chování můžeme vyzorovat u rodičů nezralých a agresivních. Pokud je výchova celkově založena jen na trestech, může to dítě celoživotně negativně ovlivnit. Trest není považován za správnou výchovnou metodu, protože dítě může poznamenat do takové míry, že mu způsobí psychické potíže a ztrátu kladného sebehodnocení. Obecně platí, že metody odměn jsou vnímané jako motivace. Pochvala nebo příjemné hodnocení na dítě působí skvěle a formuje si tím svou osobnost, zatímco odměny věcné mohou vést k narušení vývoje dítěte a budují mu nevhodné návyky a postoje (Čáp, Mareš, 2001, s. 252–255). Důležitá je i metoda vysvětlování a přesvědčování, kdy se dítěti rodič snaží vysvětlit své požadavky. Dítě tím může snadněji pochopit to, co se po něm žádá. Další důležitou metodou je metoda režimu a cvičení, kdy se dítěti pokoušíme vypěstovat určitý řád v životě, časté a pravidelné opakování aktivit poté vede ke zvyku a naučení se režimu, který je pro dítě, pro jeho budoucí a současný život, více než potřebný (Svobodová, Šmahelová, 2007, s. 133–134). Kritika a napomínání je běžnou metodou výchovy, která většinou vede k tomu, že dítě dělá ještě více chyb a chyby bere jako osobní selhání. Rodič by se měl spíše zaměřit na schopnosti dítěte, a ne na jeho chyby, díky tomu lze vytvořit zdravé sebevědomí a sebedůvěru (Weikert, 2007, s. 128). Další důležitou metodou je rada, která je velmi nezbytná pro každodenní život dítěte. Prosba je velmi jemnou formou rozkazu, která dítěti dodává určitý pocit vlastní důležitosti. Rozkaz by se ve výchově neměl používat nějak často, protože poté u dítěte může dojít k zatvrzení. Povzbuzení má za úkol dítěti poskytnout sebedůvěru a motivaci. Stejně na závěr nejdůležitější výchovnou metodou je jít dítěti osobním příkladem, dítě se s vychovatelským vzorem ztotožňuje a bere ho jako hlavní model správného jednání. (Matějček, 2000, s. 104).

1.5 Potřeby dítěte

Potřeby dítěte jsou velmi rozsáhlé a složité, děti na jednu stranu potřebují všechno, ale snad ze všeho nejvíce stále vede jistota ve vztazích. Každý člen společnosti potřebuje kolem sebe osoby, které mu poskytnou ochranu a pomoc, protože ono samo si přijde velmi dlouho a přespříliš bezmocné (Matějček, 1994, s. 9–12). Potřeby dítěte se mění na základě fází života, ve které se zrovna nachází. Avšak stále je několik zásadních potřeb stabilních a vyžadují uspokojení v jakékoliv fázi vývoje dítěte k tomu, aby se dítě vyvíjelo v normě. Obecně je známo, že pokud potřeby dítěte nejsou naplňovány vůbec, nebo nedostatečně, vede to k velké míře narušení celkového stavu a vývoje dítěte. Jako úvodní potřebu dítěte, která je potřeba brát s nadsázkou, je potřeba dobře se narodit. Klade se i velký důraz na to, aby se každé dítě narodilo zdravé a vítané, nadané a schopné všestranného vývoje. Samozřejmě je všechno podmíněné genetickou výbavou získanou od rodičů a zabezpečení optimálních podmínek pro život, a proto se jedná o potřebu složitou a bohužel neovlivnitelnou (Dunovský, 1999, s. 49-50). Všechny děti mají potřeby, které musejí být naplňované tak, aby dokázaly dosáhnout maximálních možností uspokojení. Plno psychologů tvrdí, že klíčem k úspěšnému životu je vývoj dítěte v prvních letech života. Je to zejména proto, že v žádné jiné etapě života není člověk tolik závislý na okolí a nedochází k tak rychlým pokrokům ve vývoji jako právě tehdy. Rodič má tedy mimořádnou úlohu uspokojovat potřeby svého dítěte (Sikorová, 2011, s. 70). Allena a Martoze (2002, in Sikorová, 2011, s. 70–72) rozdělují základní potřeby dítěte na tělesné, psychické, učení, úcty a sebevědomí. K tělesným potřebám řadí přístřeší a ochranu, aby se dítě cítilo v bezpečí a mělo místo, kam se může vracet. Dále výživné jídlo, které je přiměřené věku a dokáže dítěti předat potřebné živiny. Spadá sem i teplo a přiměřené ošacení, které se pojí s materiálním zabezpečením dítěte. Důležitou součástí je preventivní zdravotní a zubní péče a péče v případě psychický a tělesných potíží. Se všemi těmito potřebami se propojuje i potřeba čistoty a odpočinku. Psychické potřeby dělíme na potřebu lásky a důslednosti, které zahrnují výchovnou péči rodičů, na které se dítě kdykoliv může obrátit a důvěřovat jim, dítě potřebuje mít jistotu, že tady není samotné. Dále je podstatný pocit bezpečí a důvěry, protože každý člověk, nejen děti, potřebuje mít své důvěrně známé místo, kam se vždy může vrátit, kde na něj čekají rodinní příslušníci. Potřeba reciproční výměny je taktéž důležitou součástí, se kterou se člověk setkává už od raného dětství, jedná se o princip „dávání a brání“ ve vztazích, které v dítěti utváří hodnoty a schopnosti citlivě vnímat a reagovat. Správné očekávání dospělých v dítěti formuje to, že je důležitá motivace a znalost toho, co dokážu zvládnout a kde jsou

hranice, toto všechno musí být zastřešeno znalostí rodičů. Poslední potřebou je přijímání kulturních, etických, vývojových specifik, které jsou pro dané dítě typické, a jak k těmto odlišnostem přistupovat kladně. Potřeba učit se je založena na přístupu ke hře na základě dítěte, ke zkušenostem a hracím materiálům tak, aby dítě nebylo přesyceno podněty a hry odpovídaly jeho schopnostem. Důležité je i možnost dělat chyby bez toho, aby za to bylo potrestané. Dítě potřebuje v učení pozitivní vzor od rodinných příslušníků a možnost získávat komunikační dovednosti. Poslední potřebou, dle zmíněných autorů, je potřeba úcty a sebevědomí, dítě potřebuje vhodné prostředí, ve kterém se bude cítit dobře, povzbuzováno a motivováno, potřebuje cítit to, že je pochváleno i za drobný úspěch či splnění úkolu. V dítěti je nutné podpořit i kladné sebehodnocení, které poté bude v budoucím životě dost potřebovat. Dunovský (1999, s. 50-53 in Sikorová, 2011, s. 72-75), na rozdíl od výše zmíněných autorů, rozlišuje pouze čtyři základní potřeby dítěte, které jsou závislé jedna na druhou a tvoří vývojovou dynamiku života dítěte. Mezi tyto potřeby patří biologické, psychické, sociální a vývojové potřeby. Mezi základní biologické potřeby řadíme správnou funkci metabolismu z hlediska aktuálního i vývojového. Nesmíme opomíjet potřebu dodávky potravy, jak z hlediska kvalitních potravin, tak z hlediska množství přijímaných potravin, protože vyvážená strava je pro kohokoliv velmi významná. Další výraznou potřebu zastává uspokojování hygienických požadavků, primárně v novorozeneckém období, jedná se především o dostatek tepla, čistoty, ochrany před nepříznivými vlivy každodenního života, rozvoj obranyschopnosti, jak přirozené, tak uměle získané. Biologické potřeby jsou základem pro potřeby psychické i sociální, protože jakmile biologické potřeby budou naplněny, očekává se celkový rozvoj organismu, především v jeho komunikaci s prostředím, v rozvoji sil a schopností, ale i ve vývoji psychomotorickém a psychosociálním. V návaznosti je důležité zmínit podstatu psychických potřeb dítěte, které také souvisejí se sociálními potřebami. Uspokojování těchto potřeb, dítěti umožňuje přiměřený rozvoj jeho intelektu, citů, vůle, ale i chování, interakce s okolím, chápání sebe a okolí, společenské hodnoty a celkové dospění jedince jako plnohodnotného člena společnosti. Mezi psychické potřeby patří potřeba náležitého přívodu podnětů, jedná se o příjem podnětů v pravý čas, v dostatečném a kvalitním množství. Přirozená zvědavost dítěte má být podpořena od prvních dnů života, důležitou součástí je, aby dítě kolem sebe mělo několik podnětů, které podpoří jeho zájem o lidský svět. Další potřebou je smysluplnost světa, která má za úkol všechny podněty, které dítě přijímá, přeformulovat na poznatky a zkušenosti, které musí být řádně pochopeny, uloženy a zpracovány. Pokud dítě dostává pravidelný přísun podnětů, tak je důležité, aby jeho řádné chování bylo odměněno pozorností, které probudí jeho zájem o

učení, který se snadno a brzy stane jeho životní samozřejmostí. Velmi podstatnou součástí je potřeba jistoty, která uspokojuje především v citových vztazích dítěte k dospělému vzoru. Čtvrtou zmíněnou je potřeba otevřené budoucnosti, jedná se o potřebu specificky lidskou, dává lidskému životu rámeček a časové rozpětí. Uzavřená budoucnost častokrát vede k apatii, rezignaci a zoufalství, a proto je velmi důležité myslet na budoucnost. Další významnou skupinu potřeb tvoří potřeby sociální, které jsou úzce spjaty s psychickými potřebami. Sociální vazby jsou pro člověka v jeho životě rozhodující. Každý člověk má potřebu se socializovat nejen v dětství, ale po celý život. Nejdůležitější sociální potřebou je pocit lásky a bezpečí a na to je bezprostředně navázána potřeba přijetí, aby se člověk cítil akceptován takový, jaký je. Významnou součástí je i potřeba identifikace sebe sama, rozvinutí všech svých sil a schopností k tomu, aby člověk uměl překonávat různé potíže, zábrany a krize v životě. Tato skupina potřeb snad nejvíce formuje celou osobnost a charakter člověka. Poslední důležitá skupina potřeb jsou vývojové potřeby, které jsou v souladu s věkem, dynamikou a charakterem dítěte. Tento typ potřeb je v závislosti se všemi ostatními typy potřeb, protože pokud se dítěti nedostávají potřeby, jako je např.: strava, pocit lásky atd., velmi se to odráží právě na celkovém prospívání dítěte. Vývojové potřeby motivují dítě k aktivitám, které vedou k procesu učení se. Uspokojování vývojových potřeb nemá jednoznačný cíl, jedná se o dlouhodobý proces, tato potřeba je jedinečná v tom, že člověka motivuje a vede ho k tomu, že se pokouší stále překonávat své limity a nezůstávat na jednom místě.

Potřeby dítěte se postupem času mění, formují a přizpůsobují věku, a proto je nutné zmínit, že puberta je nedílnou součástí života každého z nás, jedná se o velkou zátěž, jak z hlediska biologických systémů, tak z hlediska hormonálního. Od člověka v pubertě se očekává mnohem zodpovědnější a samostatnější jednání než od dítěte v mladším věku, toto očekávání v jedincích vyvolává stres a pocit tlaku z okolí. U dítěte se i mění jeho postoje, hodnoty, normy, a především názory a city. V tomto věku je typická schopnost separace, která vyjadřuje snahu odloučit se od rodiny a s tím se pojí i individuace, která představuje pocit jedinečnosti. Dítě si myslí, že je již dostatečně vyspělé a chytré na to, aby se ve všech rozhodovalo samo a řídilo si svůj život. Toto období je typické dokončením základního vzdělání a rozmyšlením se, jakým směrem se vydat a jakou profesní činnost v budoucnu dělat. Děti se snaží odmítat úsudky a rady autorit a chtějí si všechno vybrat podle svých představ a řídit se svým vlastním pocitem (Jedlička, 2017, s. 52–54).

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Podle MPSV (©2023) je náhradní rodinná péče formou nekolektivní péče o děti, které jsou ohrožené, tato péče je vykonávána náhradními rodiči v jejich vlastní rodině, která těmto dětem umožňuje vyrůstat v prostředí, které má za úkol se podobat vlastní rodině a dítě se v něm má cítit přirozeně. Tento typ péče má několik forem, jako je péče jiné osoby tzv. svěřenectví, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství s osobní péčí a osvojení. Tyto typy péče mají vždycky přednost před ústavní péčí.

Péče jiné osoby tzv. svěřenectví je založeno na péči o dítě na základě rozhodnutí soudu, pečující osobou je osoba příbuzná, dítěti blízká a známá. Rodičům je zachována vyživovací povinnost a rodičovská odpovědnost. Tento typ náhradní péče je potřeba v případě, že o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů a ani poručník. Pečující osoba odpovídá za řádnou péči o dítě, musí mít trvalé bydliště na území České republiky a musí souhlasit s přijetím dítěte do péče. Pečující osoba má právo rozhodovat o běžných záležitostech dítěte a zastupovat ho, avšak má povinnost informovat rodiče o podstatných záležitostech týkajících se dítěte a také umožňovat styk a prohlubovat vztahy s biologickými rodiči dítěte. Pěstounská péče (PP) je stěžejním tématem této bakalářské práce, a proto se jí v následující části budu věnovat více do hloubky. Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) je známá jako krizový institut péče o ohrožené děti, při čemž se jedná o dočasnou péči, která může nejdéle trvat jeden rok. O svěřeni dítěte do PPPD rozhoduje soud a dítě je svěřeno do péče člověku, který je náležitě proškolen a posouzen jako vhodná osoba k poskytnutí PPPD. Je vykonávána po dobu, kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat nebo v době čekání na souhlas biologické matky k osvojení dítěte nebo po dobu, dokud soud nestanoví to, že souhlas k osvojení dítěte není nutný. Poručenství s osobní péčí nastává v případě, že není ani jeden z rodičů, který má vůči dítěti rodičovskou odpovědnost a vyživovací povinnost. Soud dítěti musí jmenovat poručníka, který nabývá práv a povinností rodiče a stává se z něj zákonný zástupce dítěte. Na tuto osobu je nahlíženo stejně jako na pěstouna. Poručenství nastává v momentě, kdy oba rodiče nezletilého zemřeli, byli zbaveni odpovědnosti, jejich odpovědnost byla pozastavena, jde o dítě nezletilých rodičů. Osvojení je přijetí cizího dítěte jako by bylo vlastní. Dítěti zanikají všechny právní vazby s původní biologickou rodinou a vznikají mu nové vazby s rodinou, která si jej osvojila. Do rodného listu jsou místo jmen biologických rodičů zapsána jména osvojitelů. K osvojení je potřeba souhlasu k osvojení od biologických rodičů a osvojitelé nemají nárok na žádné dávky (MPSV, ©2023).

Děti v náhradní rodinné péči si prožily psychickou bolest, jak už třeba na samém začátku, kdy se jich rodiče vzdali po narození, nebo při zneužívání a zanedbávání, které zažívaly již v pozdějším věku. Reakce, kterou dítě má po takové bolestivé minulosti je velmi individuální a pro lidi, kteří si tím neprošli velmi těžko pochopitelné. Zranění, která si po takto traumatických událostech dítě odnáší, musíme respektovat, přiznat jim to a dovolit jim to oplakat, aby se poté mohly otočit na lepší cestu života, která je čeká. Tyto děti často tvoří silné a pevné bariéry mezi nimi a lidmi, kteří se jim snaží přiblížit. Jsou uvnitř velmi křehcí a jemní, ale na povrch se snaží působit silně a ostře. Děti i jejich náhradní rodiče se dostávají do situace, ve které musí čelit roli oběti a zároveň i roli trýznitele. Člověk si musí uvědomit, že mince má dvě strany a nezbyvá nám nic jiného než to přijmout tak, jak to je. Protože když se člověk upne jen na jednu stranu, tak to častokrát vede právě k prohloubení bolesti a možnému opakování se v budoucnosti. Pokud však člověk přijme pravdu takovou, jaká je, bez obviňování sebe, nebo druhých a odsuzování, otevírá tím reálnější cestu k řešení. Ze začátku je velmi důležité dávat dítěti dostatečný prostor k uchopení situace svým autentickým způsobem (Archer, 2001 s. 15-17). Pokud se jedná o batole je strašně důležitý fyzický kontakt a doteky, které v dítěti probouzejí pocity lásky a dokážou se tím na náhradní rodiče lépe naladit. Novorozenci se v bříše matky totiž naladí na její srdeční rytmus, tón jejího hlasu, a proto je pro ně extrémně těžké přijmout fakt, že jsou od matky po porodu odloučeny a prožívají ztrátu a pocit samoty, co si my samotní častokrát ani neuvědomujeme. V tomto okamžiku bohužel novorozenec nemá žádné obranné mechanismy proti prožívanému traumatu, a to může vést k hluboce poznamenanému vnímání světa v budoucnosti. Z toho nám jasně vyplývá, že trauma v raném dětství je mnohem zranitelnější a bolestivější než trauma později v průběhu života. V mnoha případech dítě v NRP může působit velmi traumatizovaně a stále zaujímat postoj, jak kdyby bylo pořád zraňované, v ohrožení, týrané a opuštěné. Proto je nejdůležitější dítěti ukázat, jak si vážíme jeho schopnosti, odvahy a vytrvalosti, díky kterým dítě překonalo traumatickou událost a dostalo se až sem. Každé dítě si bezesporu zaslouží pocit domova, lásky a zázemí bez ohledu na to, čím si v minulosti prošlo (Archer, 2001, s. 38–43).

Sedm základních oblastí péče o dítě v náhradní rodinné péči

U dítěte, které se ocitlo v náhradní rodinné péči, cítí se slabé a zaujímá obranný postoj, je nejdůležitější se zaměřit na sedm základních oblastí, aby se bez problému dokázalo adaptovat a cítit se jako doma. První z těchto oblastí je podpora sebeuvědomění, která je založena na tom, že je důležité si uvědomovat vlastní tělo, vztahy k sobě a ostatním lidem.

Stěžejní je to, aby dítě mělo svůj vzor, podle kterého jedná a utváří si osobnost, je důležité kolem sebe mít blízké osoby, které nás touto cestou provedou a ukážou nám cestu péče o sebe, tělo i duši. Těmto dětem déle trvá pochopit hranice a správné vzorce chování a jednání. Náhradní rodiče musí uchopit těžký úkol, a to vytvořit u dítěte sebedůvěru, sebeúctu, sebeuvědomění, a hlavně celkově sebevědomí. Oblast dvě je zaměřena na dotyk, který často pro některé děti, může být problematický a nepříjemný. V některých dětech dotek a blízkost vzbuzuje pocit ohrožování a násilí zejména u těch, které si prošly týráním. U zanedbávaných dětí je zase dotek něco, co neznají a nejsou na to zvyklí, a proto se raději uzavírají do sebe a před jakýmkoliv blížícím se fyzickým kontaktu prchají. Proto je důležité na tyto děti jít pomalu, ale blízký kontakt prohlubovat, aby si samy přišly na to, že dotek nemusí značně znamenat něco špatného, ale může jít i o příjemný prožitek. Třetí oblastí je oční kontakt a zrakové vnímání, důležité je dítě zaměstnávat vizuálními podněty a zejména pak svým obličejem a hlavně úsměvem. Důležité je dítě nezaměstnávat ustrašeným pohledem nebo mu dávat najevo starosti. Jestli dítě při očním kontaktu vypadá vystresovaně, je důležité, neztrácet naději a jít na dítě pomaleji, avšak stále si protlačovat oční kontakt. Skvělou hrou je i hra „Na schovávanou“, avšak dávat si na ni pozor, pokud dítě bývalo častokrát samo či zanedbávané, může to v něm vyvolat opětovné trauma z opuštění a strach. Pokud bylo dítě fyzicky napadáno nebo zneužíváno, nedoporučuje se ho nutit při hrách k fyzické blízkosti. Může trvat delší dobu, než si dítě tyto hry začne užívat, a proto je důležité s ním neztrácet trpělivost. Čtvrtou zmíněnou oblastí je vědomí pohybu, tato oblast je velmi podstatná pro optimální vývoj jedince. Nedonošené děti častokrát postrádají vnímání svého vlastního těla, a proto je nesmírně důležité ho kolébat, aby se své tělo naučilo vnímat. Děti mívají občas strach z opuštění a z hluku na hřištích, ale to je zcela normální součástí života a je důležité dítě podporovat, aby se hřiště vydalo prozkoumat. Pátá oblast se zabývá podporou dítěte v poznávání vlastního těla. Tyto děti, které si prošly v životě traumatem, se mohou vůči sobě a svým potřebám chovat necitlivě. Dopad právě zmíněného trauma dítě naučí vypínat a posunovat vlastní pocity a potřeby stranou. Nejdůležitější je být dítěti vzorem a také na něm vyzdvihovat jeho kvality a dělat mu „zrcadlo“, postupem času přijde na to, jak je vnímané a samo se tak začne také vidět. Autorka představuje několik her, které můžou u dítěte probudit touhy po poznávání těla, avšak u všech doporučuje velmi pomalý a empatický přístup, zejména u těch dětí, které si prošly týráním a zneužíváním. Aby hra v nich nevyvolala opětovné vzpomínky na dané situace. Šestá oblast vysvětluje důležitost vnímání zvuku, protože jemné melodie slazené s tlukotem srdce v dítěti vyvolávají pocit bezpečí a klidu. Důležité je s dítětem mluvit klidně a nezvyšovat na něj hlas. Poslední oblast je čichové

vnímání, protože různé vůně jsou podstatnější, než si myslíme. Existují vůně, které máme zapsané v paměti a máme s nimi spojené hezké i špatné vzpomínky. U dítěte, které přichází do NRP je nutno zanechat jeho původní vůně, na které je zvyklé. Proto je důležité mu nechávat známé hračky, polštáře, dečky a věci, ke kterým má citový vztah, bez ohledu na to, jak nehygienicky vypadají. Dosti zajímavým faktem je i to, že některé děti jsou tak navyklé např. na pach moči, že se záměrně pomočují, aby si připomněly známou událost. Na druhé straně zase stojí ty děti, ve kterých tato situace vyvolávají trauma, za které byly např. trestání, a proto se vyprazdňování vyhýbají, co nejvíce. Proto nesmíme opomíjet to, že je potřeba sledovat a vnímat jejich chování v takových situacích. Ukazování dítěti různé vůně může časem vést k tomu, že v něm tyto vůně budou vyvolávat pozitivní emoce a vzpomínky, které časem převýší i ty vzpomínky minulé (Archer, 2001, s. 50–67).

2.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče (PP) je v této práci stěžejním tématem, a proto se jí budeme věnovat více podrobně. Jedná se o péči, kdy o dítě pečuje, na základě rozhodnutí soudu, osoba vybrána Krajským úřadem nebo osoba dítěti příbuzná či blízká. Rodičům dítěte zůstává zachována rodičovská odpovědnost a vyživovací povinnost. Rodič může požadovat o svěřením dítěte zpět do své vlastní péče, samozřejmě pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Rodič má právo se s dítětem osobně a pravidelně setkávat a má právo na to, dostávat pravidelné informace o svém dítěti. Pěstoun musí splňovat podmínku trvalého bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče. Osoba příbuzná nebo blízká má přednost před jinou osobou, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Pěstoun je povinen se o dítě starat osobně a rozhodovat o běžných záležitostech týkajících se dítěte. Je povinný rozvíjet a prohlubovat vztah mezi dítětem a jeho blízkými a musí jim umožňovat osobní setkání (MPSV, ©2023).

Pěstounskou péči dělíme podle MPSV (©2023) na:

- nezprostředkovanou pěstounskou péči, kdy se jedná o péči v rámci rodiny nebo osoby dítěti blízké a známé. Tato osoba neprochází přípravou na pěstounství a posouzením Krajského úřadu, zda je vhodná pro péči o dítě, rozhodnutí náleží pouze soudu. Vše probíhá v souladu se zájmy a potřebami dítěte. Pěstoun má nárok na příspěvek při pěstounské péči. Touto osobou může být babička, dědeček, strýc, teta i starší plnoletý sourozenec.

- A zprostředkovanou pěstounskou péčí, ve které se na základě rozhodnutí Krajského úřadu, který pěstounskou péčí zprostředkovává, vybere nejvhodnější adept pro výchovu dítěte. Dítě nemá k této osobě žádný příbuzenský a blízký vztah. Zájemce o to, stát se pěstounem je zařazen do Evidence osob vhodných stát se pěstounem poté, co prošel odbornou přípravou a posouzením Krajského úřadu a samotné svěřeni do péče poté náleží soudu. Tito pěstouni mají nárok na sociální dávku odměna pěstouna.

Příbuzenská pěstounská péče zaujímá přední příčku, pokud se jedná o náhradní rodinnou péči (Pazlarová, 2016, s. 129). Uhlířová (2010, s. 6-7) vysvětluje, že příbuzenští pěstouni mají jiné motivy k pěstounské péči než pěstouni, kteří mají dítě ve zprostředkované pěstounské péči. Pěstouni, kteří se obracejí na Krajský úřad, mají spoustu času na rozmyšlenou, jestli zvládnou výchovu dítěte a prochází dlouhým procesem zprostředkování. Avšak příbuzenští pěstouni se musí rozhodovat pohotově, rychle převzít za dítě zodpovědnost a pečovat o něj bez dlouhého váhání. Příbuzenští pěstouni mají velkou výhodu v tom, že dítě znají, ví odkud pochází a pro dítě je snadnější adaptace, protože místo, které se stalo jeho novým domovem, je mu známé (Pazlarová, 2016, s. 133).

Dávky pěstounské péče

Dávky PP upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Na tyto dávky mají nárok osoby pečující, kteří mají dítě v nezprostředkované nebo ve zprostředkované pěstounské péči.

Mezi tyto dávky řadíme:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při pěstounské péči,
- zaopatřovací příspěvek (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ©2023).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se uděluje na úhradu potřeb dítěte, které je nezletilé, nezaopatřené a svěřené do nezprostředkované pěstounské péče. Částka je pěstounů posílána

pravidelně každý měsíc a záleží na věku dítěte, čím je dítě starší tím úhrada za jeho potřeby je vyšší. Pokud je dítě závislé na pomoci jiné fyzické osoby, je tato částka rozlišována na základě stupně závislosti dítěte a na jeho věku. Čím je dítě na pomoci druhých závislejší, tím se peněžní částka zvyšuje, tato částka je také v souladu s věkem dítěte. Odměna pěstouna je poskytnuta osobám, které mají dítě ve zprostředkované pěstounské péči. Na tuto odměnu má nárok člověk, který má v péči nezaopatřené a nezletilé dítě, které mu bylo svěřeno do péče na základě rozhodnutí Krajského úřadu. Částka těmto osobám přichází pravidelně každý měsíc a jedná se o součin minimálního životního minima a určitého koeficientu. Částka se taktéž odlišuje, pokud je dítě v nějakém stupni závislé na pomoci druhého člověka. Na příspěvek při převzetí dítěte má nárok osoba, která si převzala dítě do své péče, na tento příspěvek má nárok jen jednou, a to právě při svěřeni dítěte do péče. Částka se odlišuje podle věku dítěte, čím je dítě starší, tím je částka větší a jedná se o jednorázový příspěvek. Na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla dosáhne osoba, která má v péči nejméně tři děti. Pokud osoba zakoupila motorové vozidlo nebo provedla celkovou opravu vozidla, které nepoužívá pro výdělečnou činnost, má nárok na příspěvek ve výši 70% celkové ceny vozidla nebo výdajů za opravu, tato částka nesmí přesahovat sto tisíc. Na zaopatřovací příspěvek má nárok zletilá nebo svéprávná fyzická osoba, která byla do své zletilosti v pěstounské péči nebo v ústavním zařízení. Jedná se o opakující nebo o jednorázový příspěvek. Opakující zaopatřovací příspěvek je 17 250 Kč měsíčně a může být vyplácen do věku 26 let dítěte. Jednorázový příspěvek je 28 750 Kč a vyplácí se jedenkrát (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ©2023).

Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči

Stát se rodičem nikdy není lehkým úkolem stejně tak, jako se stát náhradním rodičem – pěstounem. Důležité je si vždycky uvědomit, pokud se člověk chce stát náhradním rodičem, že nelze na sebe mít nerealistické požadavky v péči o děti ve smyslu např.: zachráním nebohé dítě. Protože právě věřit si a mít jistotu v sobě je právě to, co je v péči o dítě to primární. Nejlepší je se na dítě připravit ve smyslu uvědomit si, jak naplňovat potřeby dítěte, bez kladení si vysokých cílů a nároků. Silným milníkem každého života je utváření si vlastního „já“. Dítě potřebuje cítit domov, náruč a blízkost svých blízkých, u kterých se cítí v bezpečí, a proto je nesmírně podstatné toto dítěti nabídnout. Vytvořit mu místo, kde se učí komunikovat a existovat. Pokud se dítě v rodině cítí jistě a v bezpečí, utváří si vlastní sebevědomí, které mu umožňuje postupné osamostatňování se. Děti přicházející do jiné rodiny častokrát prožívají složité události, které postupem času musíme odbourat a podpořit

právě výše zmíněnou schopnost utváření si vlastního „já“. Hodně specifickou součástí pěstounské péče je to, aby dítě znalo pravdu o tom, odkud pochází, kdo jsou jeho rodiče a proč s nimi není. Náhradní rodiče by měli dítě od malička o všem informovat, aby si v dítěti budovali důvěru a lásku i s vědomím toho, že nejsou biologickými rodiči. Pěstounská péče je výjimečná tím, že by děti měly udržovat kontakt se svými biologickými rodiči. Biologičtí rodiče častokrát mají svou vlastní pravdu o událostech, a proto je důležité dítěti nelhat o tom, co se skutečně stalo. Dítě si nakonec stejně vytvoří svůj vlastní úsudek, ale cesta k němu může být dlouhá a velmi trnitá. Stejně je připravit ostatní děti, které jsou součástí rodiny, na příchod nového člena rodiny. Častokrát se stává, že se sourozenci na nového člena rodiny neteší a je to úplně v pořádku, důležité je, ale při jeho příchodu ho přijmout a začlenit. Rodinná konstelace se zamíchá, protože každé dítě je originál a má jiné projevy a potřeby. Úkolem pěstounů je to, aby vytvořili prostředí, ve kterém se budou respektovat všichni a vymyslet pro všechny společné aktivity (Bubleová a kol., 2010, s. 14–18). Děti, které prošly takovýmto traumatem se od svých vrstevníků budou lišit v mnoha ohledech, spousta dětí, které rodiče opustili nebo se o ně nemohli starat, mají přání být „normální“. V jejich životě „normálnost“ znamená být jako ostatní děti (Cairns, 2013, s. 120). Každý člověk ve svém životě potřebuje stabilitu a kontrolu nad svým životem, u dětí, které prošly traumatem je sebekontrola těžkým úkolem a častokrát ji poztrácí. Děti, které nemají kontrolu nad sebou jsou mnohokrát obětmi ovládnání druhých, pro ně je to na jednu stranu také výhodné, protože se cítí bezpečně, tyto osoby berou jako součást svého prostředí. Ale přístup ovládnání dítěte určitě není správně, a to vede k myšlence, jak jsou všichni lidé kolem nás nějakým způsobem hrozivý (Cairns, 2013, s. 127). Dítě, které přijde do nové rodiny je podstatné začlenit do jakékoliv činnosti, která mu pomůže se odreagovat, proto v tomto okamžiku hrají volnočasové aktivity významnou roli. Je nutno zapojit celý organismus do programu, který procvičí jak tělo, tak mysl. K oddechu může sloužit sport, cvičení, masáže, plavání, tanec, hudební nástroj, čtení, cestování, vaření, řemeslné práce a mnoho dalších činností (Cairns, 2013, s. 136-137). Avšak nesmíme opomíjet to, jak je důležité spolu trávit čas jako rodina. U mladšího dítěte, které se dostane do zprostředkované pěstounské péče, se doporučuje nějakou dobu jej neumisťovat do předškolního zařízení, aby si s pěstounem mohlo navázat silné citové pouto. U dítěte staršího je nutno vyslyšet jeho přání a podpořit společný vztah aktivitami, které dítě baví. Není nutné společný čas trávit pouze na výletech, ale dát dítěti možnost, že může kdykoliv přijít, když si bude chtít povídat (Pazlarová, 2016, s. 66). V pěstounskou péči můžeme nalézt její specifikum v tom, že je doprovázena organizací. Doprovázení nemá sloužit jako kontrola nebo dozor, ale jako pomocná ruka a podpora

náhradní rodiny. Každá rodina má v doprovázející organizaci svého klíčového pracovníka, který má za úkol být rodině nápomocný v každodenních záležitostech, vzbuzovat v rodině důvěru a respekt. Jeho úkolem je, jak podporovat pěstouna, dítě, tak i rodinu jako celek. Doprovod je důležitý, aby pěstouni měli možnost se na někoho obrátit pro radu. Doprovázející služba poskytuje pomoc při péči o dítě a naplňování povinností pěstounů, zajišťuje psychologickou, terapeutickou a další odborné pracovníky (Pazlarová, 2013, s. 84–87).

Kontakt s biologickou rodinou dítěte

Kontakt dítěte s biologickou rodinou bývá častokrát těžká a složitá otázka, která je pro každé dítě velmi individuální a musí být opatrně posuzována. Avšak nesmíme zapomínat to, že i když se původní rodina starala špatně, i tak je velkou součástí života dítěte. Důležité je s dítětem o jeho minulosti mluvit a nebránit mu v kontaktu. Podstatným faktorem kontaktu je to, aby si dítě zvolilo, pokud je na to dostatečně staré, jaký kontakt je mu nejpříjemnější. Pojem kontakt je velmi široký, protože může obsahovat dopis jednou ročně, telefonát jednou týdně, nebo také návštěvu na každodenní bázi. Kontakt s původní rodinou je dosti nepředvídatelná událost, u které nikdo netuší, kam může eskalovat, proto je důležité, aby všichni zúčastnění měli co nejčistší úmysly a mysleli především na potřeby a pocity dítěte. V některých případech je ze začátku kvůli tomu právě doporučováno zprostředkované setkání třetí stranou – nejčastěji se jedná o OSPOD, za přítomnosti pracovníce ze SAS nebo v rodinné poradně. Pokud se, ale kontakt s biologickými rodiči neuskutečňuje z jakéhokoliv důvodu, je důležité se obrátit na širší rodinu dítěte a upevňovat vztahy mezi nimi, např.: teta, strýc, babička, dědeček, sourozenci apod. Dítě si mnohokrát v sobě nese názor, že jeho biologičtí rodiče jsou úžasní a za to, co se stalo si nese zodpovědnost. Toto je důležité dítěti vyvrátit a být s ním trpělivý. Primární je dítěti vždycky říct, jak se to skutečně má, aby si nevytvářelo nějaké fiktivní představy o svých biologických rodičích. Při vyprávění je potřeba zůstat objektivní bez jakýkoliv předsudků. Dítě je podstatné seznámit s touto objektivní formou, u které je nutno vyzdvihnout, že to nebyla jeho chyba. Zmiňovat u biologických rodičů i jejich dobré aspekty, aby se dítě neupínalo jen na to, že ho rodiče opustili a choval k nim nenávisť. Nesmí se zapomínat na schraňování fotografií z dětství a fotografie biologických rodičů, předmětů na památku, protože to všechno upevňuje vědomí dítěte o sobě a svém původu (Archer, 2001, s. 96–101).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

V našem výzkumu se budeme zabývat specifickými rodinnými prostředími v pěstounské péči. Zaměříme se zejména na to, jak pěstounské rodiny naplňují základní funkce rodiny, které jsou biologická, emocionální, ekonomická, výchovná a domestikační funkce (Trpišovská, 2000, s. 31–33). Dále se zaměříme na to, jaké výchovné metody v pěstounských rodinách využívají k naplňování právě zmíněných funkcí rodiny. Mezi výchovné metody patří např.: příkazy, tresty, odměny, prosby, povzbuzení, pochvala ignorování, kritika, vyhrožování apod. (Průcha, Mareš, Walterová, 2009, s. 116).

Prostředí je velmi důležitým a všeobecně známým a používaným pojmem. Ve většině definic je uváděno, že prostředí je důležité zejména proto, že vytváří podmínky pro život. Prostředí člověka zahrnuje, jak hmotné předměty, tak i citové vztahy, materiální a duchovní systémy, vědu, umění, morálku (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99). Nedílnou součástí prostředí, které obklopuje každého z nás je rodinné prostředí, které lze chápat jako „*prostředí tvořené společenstvím osob spjatých manželstvím nebo pokrevním příbuzenstvím*“ (Škrabánková, 2004, s. 38). Dítě v rodinném prostředí tráví významnou část svého života, a právě to předurčuje jeho budoucí roli ve společnosti. Socializace v rodině tvoří ústřední roli v přípravě dítěte do praktického života, protože dítě se v rodině učí projevat svá přání, vůle a zájmy (Kraus a Poláčková, 2001, s. 104). Rodina v životě každého z nás hraje velmi významnou roli a zejména v dětství, protože se jedná právě o jeden ze základních kamenů zdravého duševního vývoje. Rodina stojí na úplném začátku vývoje dítěte a jeho osobnosti a má jedinečnou možnost ho ovlivnit na celý jeho život (Kraus, 2008, s. 79). Děti se v rodině učí různými dovednostem a návykům, které budou používat po většinu času svého života (Kraus a Poláčková, 2001, s. 104).

3.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém byl definován jako: Analýza specifických rodinných prostředí v pěstounské péči. V praktické části této bakalářské práce se výzkum zabývá tím, jestli je rodinné prostředí v pěstounské péči specifické a čím. Zabýváme se, jakým způsobem jsou naplňovány základní funkce rodiny v pěstounských rodinách a jaké výchovné metody rodiny využívají k jejich naplňování.

3.2 Výzkumné cíle

Hlavním cílem tohoto výzkumu je objasnit specifika rodinného prostředí v pěstounské péči. Důležité je odhalit, jakým způsobem pěstounská rodina naplňuje základní funkce rodiny a odkrýt výchovné metody, které vedou k jejich naplňování. Mezi základní funkce rodiny patří biologická, emocionální, ekonomická, výchovná, domestikační (Trpišovská, 2000, s. 31-33).

3.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

1. Jaká jsou specifika rodinného prostředí v pěstounské péči?

Dílní výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem se naplňují základní funkce rodiny v pěstounské péči?
2. Jaké metody výchovy pěstounská rodina využívá k naplňování základních funkcí rodiny?

3.4 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor našeho výzkumu jsou pěstounské rodiny, které mají dítě, jak ve zprostředkované, tak v nezprostředkované pěstounské péči. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (©2022) uvádí, že se dítě do pěstounské péče dostane na základě toho, jestli o dítě nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručníků a soud může dítě svěřit do osobní péče pěstounovi. Rodičům, avšak nezanikají vůči dítěti povinnosti ani práva, která vyplývají z rodičovské odpovědnosti. Rodič má stále právo se s dítětem pravidelně stýkat a dostávat o něm informace, má právo požadovat dítě zpět do své péče.

Výběrový soubor jsme zvolili záměrným výběrem respondentů na základě hlavních společných znaků, a to jsou ty, že mají dítě v příbuzenské nebo profesionální pěstounské péči a dítě vychovávají déle než 4 roky, jedná se o účelový výběrový soubor. Vybrali jsme čtyři konkrétní pěstounské rodiny na území České republiky. Dvě z těchto pěstounských rodin mají dítě v příbuzenské pěstounské péči, tudíž se jedná o nezprostředkovanou pěstounskou péči. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí (©2022) definuje nezprostředkovanou pěstounskou péči jako návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče fyzické osobě, která je příbuzná nebo blízká dítěti a jeho rodině. Úřad práce České republiky (©2022) definuje nezprostředkovanou pěstounskou péči jako péči, která není zprostředkovaná Krajským úřadem. Dvě další rodiny mají dítě ve zprostředkované

pěstounské péči. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí (©2022) označuje zprostředkovanou pěstounskou péči jako péči, která je poskytovaná dítěti osobou pečující po doručení oznámení o vhodnosti této osoby stát se pěstounem tohoto dítěte. Toto oznámení podává Krajský úřad a Úřad ke zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Úřad práce České republiky (©2022) rozšiřuje zprostředkovanou pěstounskou péči o informaci, že zájemce o pěstounskou péči byl Krajským úřadem, po absolvování odborného posouzení, zařazen do evidence osob vhodných stát se pěstounem, dále Krajský úřad posoudí, který pěstoun je vhodný pro konkrétní dítě.

Respondenti

Respondent 1 – žena (pěstounkou pět let), která má společně s manželem osvojenou holčičku od roku 2016, děvče má momentálně sedm let a ve zprostředkované pěstounské péči mají od roku 2018 holčičku, která má pět let. Biologická matka dítěte v pěstounské péči je ve výkonu trestu do roku 2025, otec neuvedený v rodném listě. Matka poslala dopis rodině naposledy před 2 lety, od té doby nejsou v kontaktu.

Respondent 2 – muž (pěstounem devět let), který společně se svou manželkou pečuje o svou pravnučku, která má devět let. Matka je vnučka pěstounů, která v patnácti letech otěhotněla a poté bojovala se závislostí na návykových látkách, otec neuvedený v rodném listě. Matka je s dcerou v pravidelném kontaktu.

Respondent 3 – žena (pěstounkou sedm let), která společně se svým manželem pečuje o svá dvě vnoučata. Chlapec, třináct let (brzy čtrnáct let) v péči u svých prarodičů od sedmi let. Děvče, osm let v péči u svých prarodičů od svých osmi měsíců. Matka obě děti opustila pro milence a návykové látky, dnes má již skoro dvouletou dceru. Otec chlapce nemá zájem o kontakt a otec děvčete je ve výkonu trestu po celou dobu jejího života, letos v létě by měl být propuštěn na podmínku. Matka je s dětmi v občasném kontaktu, většinou tak jednou za dva týdny.

Respondent 4 – žena (pěstounkou šestnáct let), která společně se svým manželem pečuje o dvě sedmnáctiletá děvčata. Ve zprostředkované pěstounské péči jsou od svých čtrnácti měsíců. Jedna z děvčat navštěvuje střední školu, druhá je mentálně postižená a navštěvuje speciální školu. Matka děvčat je bezdomovkyně, která o kontakt s děvčaty projevila naposledy zájem před 10 lety, otec již zemřel.

3.5 Výzkumná metoda a technika

Vzhledem ke kvalitativnímu charakteru našeho výzkumu jsme zvolili jako nástroj sběru dat polostrukturovaný rozhovor. Protože podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 13) je kvalitativní výzkum typický právě metodou sběru dat pomocí rozhovoru. Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat podrobný a celistvý popis jevu. Osobní kontakt s respondenty nám umožní zjistit více informací na základě toho, že rozhovor budeme provádět v jejich přirozeném prostředí. V rozhovoru se zaměříme na to, jak vybrané příbuzenské a profesionální pěstounské rodiny splňují základní rodinné funkce a jaké používají negativní výchovné metody k jejich naplnění.

Polostrukturovaný rozhovor je zahájen představením výzkumníka a tématu bakalářské práce. Všichni respondenti byli obeznámeni s tím, že rozhovor podávají anonymně a souhlasili s poskytnutím rozhovoru, který trval v rozmezí 20 minut až 40 minut. Následně byli požádáni, zda by rozhovor mohl být nahráván, všem bylo vysvětleno, že nahrávka slouží jen pro účely bakalářské práce a po doslovném přepisu, bude nahrávka smazána, respondenti souhlasili. Následně byli otázeni, zda by přepis jejich doslovného rozhovoru mohl být poskytnut komisi u obhajoby bakalářské práce a opět všichni souhlasili. V tomto polostrukturovaném rozhovoru jsme využili otázky do rozhovoru, které jsou vypsány v příloze této práce. V příloze této práce také nalezneme příklad rozhovoru i s následným otevřeným kódováním.

3.6 Metoda analýzy dat

Pro analýzu dat získaných z polostrukturovaných rozhovorů jsme zvolili zakotvenou teorii. Zvolili jsem ji, protože se chceme zaměřit zejména na funkce rodiny, proces výchovy a výchovné metody v příbuzenské a profesionální pěstounské péči z toho vyplývá, že chceme zjistit, jestli je rodinné prostředí v pěstounské péči specifické a čím.

Zakotvená teorie byla vyvinuta v šedesátých letech 20. století, ale postupem času byla několikrát přepracována a změněna. Jedná se o velmi populární design výzkumu. Autory zakotvené teorie jsou Glaser a Strauss. Vznikla hlavně na základě toho, aby i z kvalitativního výzkumu šla vytvořit nová teorie. Tato teorie je založena na zkoumání určitého jevu, procesu a analýzou jejich údajů (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 84). Hlavním cílem je vybudovat teorii zkoumaného jevu, který nám pomůže jev lépe pochopit a porozumět mu. Důležité je i to, že se jedná o účelový výběr respondentů, které si vybíráme na základě podobnosti a společných znaků (Řiháček, Hytych, Čermák, 2013, s. 44–45). Zakotvená teorie má velmi specifický

proces analýzy získaných dat z rozhovorů. Tuto analýzu dělíme na tři typy kódování. Celý proces startuje otevřené kódování, které má za úkol vytvořit pro části textu určité kódy, tyto kódy poté řadíme do určitých dobře hodících se kategorií. Axiální kódování je založené na hledání vztahů mezi námi vytvořenými kategoriemi, které řadíme podle podobnosti do subkategorií a vytváříme tzv. paradigmatický model, který identifikuje daný jev, příčinné podmínky, kontext, intervenující proměnné, strategie jednání, interakci a následky. Výzkumník sám hledá vztahy mezi kategoriemi a proměnnými, které společně tvoří tento model. Selektivní kódování vytváří jakousi kostru celého příběhu. Jedná se o popis jedné subkategorie, která nám připadá pro náš výzkum stěžejní a důležitá. Je to kategorie, která je v centrálním postavení vůči všem ostatním kategoriím, je hodně obsáhlá informacemi a spadá do ní větší množství kódů, je dostatečně abstraktní, aby vytvořila obsáhlejší teorii (Švaříček, Šedřová, 2007, 84-96).

4 ANALÝZA DAT

V této kapitola nalezneme vyhodnocení získaných dat z přeepsaných rozhovorů se čtyřmi respondenty. Na začátku analýzy dat jsme využili otevřeného kódování k rozboru textu, abychom u všech částí textu vytvořili kód, který podtrhuje jeho význam a poté tyto kódy přiřadili do příslušných kategorií. Poté jsme využili axiální kódování k vytvoření subkategorií a paradigmatického modelu a na závěr jsme využili centrální kódování, kde jsme vybrali stěžejní a nejdůležitější kategorii k rozboru pro tento výzkum.

4.1 Otevřené kódování

Vytvořili jsme devět kategorií, které pod sebe zahrnují námi vytvořené kódy při analýze textu u všech čtyřech respondentů. Tyto kategorie nesou názvy Rodina je základ, Biologická rodina, Specifika každé rodiny, Výchova dělá člověka člověkem, Není dítě jako dítě, Děti budoucností národa, Škola zahradou poznání, Kontrola nad svým životem, Vrstevníci. Zaměřili jsme se zejména na tyto kategorie, která nám dokážou rozebrat rodinné prostředí, ve kterém se dítě nachází, a které na něj významně působí.

Kategorie	Kódy
Rodina je základ	děti jako součást rodiny, sourozenecká láska, materiální zabezpečení, péče na prvním místě, neustálá péče, důvěra k rodině, čas pohromadě s širší rodinou, čas spolu, uzavřenost dítěte
Biologická rodina	podpora kontaktu s biologickou rodinou ze strany pěstounů, snaha pěstounů se spojit s biologickou rodinou, vztahy s biologickou rodinou, tradice z biologické rodiny, otevřenost k biologické rodině, matka si hraje na matku, matka původce potíží
Specifika každé rodiny	není vše tak černobílé, tradice rodiny, pravda nade vše, velká podpora dítěte, každodenní režim rodiny, nejsme rodiče, strach o děti, práce šlechtí, vzdělávání pěstounů, být pěstounem není jednoduché
Výchova dělá člověka člověkem	nevyvíjení tlaku, pochvala, výchovné metody, podceňování, vlastní zkušenosti, rada nad zlato, udržování si respektu, rodičovská ruka, být vzorem, pěstounka

	jako největší vzor, pěstouni tě uchrání, internet moderním vychovatelem
Není dítě jako dítě	specifikum dítěte, volnočasové aktivity, vzepření se, extrovert, volnočasové vypětí dítěte, dovednosti, samotářský typ, je jaké je
Děti budoucností národa	učení finanční gramotnosti, domácí práce, potřeba odborníků, sestřenice jako vzor
Škola zahradou poznání	příprava na první třídu, budoucí přemýšlení, povinnosti, zapojování se do přípravy na vyučování, přednosti ve škole, neoblíbený předmět, v učení samostatná jednotka, škola přednost před kroužky, předměty ve škole, speciální škola, záliby, neúspěchy
Kontrola nad svým životem	vlastní zodpovědnost, puberta jako strašák, kontrola nad svým životem, osobní prostor dítěte, zodpovědnost staršího bráchy
Vrstevníci	děti bývají zlé, přátelství, strach z budoucnosti

Tabulka 1 - seznam kategorií s příslušnými kódy

Kategorie Rodina je základ

Rodina je něco, co nás doprovází celým životem, ať už se jedná o rodinu vlastní nebo o rodinu, která vznikla díky přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. R1 a R4 nemají žádné své vlastní děti, zatímco R2 a R3 mají děti již odrostlé a dospělé. Zkušenosti s výchovou, ale nemění nic na faktu, že je důležité dítěti vytvořit příznivé rodinné prostředí, do kterého bude patřit. Aby se dítě cítilo jako součástí rodiny je proces, kterým se zabývá každý pěstoun. R4 uvádí: „*Přístupovat k nim jako by byly moje vlastní děti, tak jsme to pojali my s manželem.*“ R3 v podstatě souhlasí s R4, protože „*bereme je jak naše děcka, jak jsem měla svoje děcka, tak teď mám je*“ (R3). R1 bere jako nejdůležitější „*bezpodmínečné přijetí, brát je takové jaké jsou*“. Zajímavým faktem je, že R3 vysvětluje, že v rodině je nejdůležitější důvěra a komunikace. „*Můj názor je, že o všem musíme mluvit a všechno sa musí probrat, jsme tu doma a všechno můžeme řešit, takto spolu*“ (R3). R1 taktéž potvrdila, že se jí děti svěřují plně se vším. R4: „*Nevím, jestli mně říká úplně všechno, ale není to o tom, že by nepřišla vůbec, vždycky asi musí přijít ta správná doba.*“ R2 na rozdíl od ostatních tvrdí, že se mu dítě moc nesvěřuje „*řiká, že problémy nemá, možná nám to ani nechce říct*“. V žádné z rodin se nevyskytuje sourozenec, který by taktéž nebyl v pěstounské péči, kromě rodiny R1. „*Ony jsou dvojka dobrá, tím, jak jsou úplně protipóly, tak si myslím, že si víc rozumí.*“ Klárka,

kteřá je v rodině v pěstounské péči se všem snaží vyrovnat Tereze, která je osvojená. „*Když jsme si ji brali neuměla se plazit ani otáčet, vždycky když Terka někam šla, tak chtěla jít za ní, protože je houževnatá a má to v sobě, hned se rozjela*“ (R1). Nedílnou součástí příznivého rodinného prostředí je materiální zabezpečení. R3 a R2 materiální potřeby dětí, které má v pěstounské péči naplňuje dle potřeby „*nemáme striktně dané někdy toto a někdy toto, když je potřeba*“ (R3) k nim se přidává i R4, že nakupuje dle potřeby. R1 se přiznala, že „*často, ale asi toho mají zbytečně moc, každý měsíc něco nového na sebe, musíme si dát pauzu, protože už to nemáme ani kam dávat*“, uvedla, že hračky se jim také kupí a momentálně místo hraček jako dárek, raději volí výlet. Péče o děti je velmi důležitou součástí toho, aby se v rodině cítily jako doma. „*Ta mentálně postižená, ta potřebuje stálou péči, dá se říct, není schopná, aby byla sama, takže pořád má nějaký dozor, nikdy nebude bydlet sama a vždycky bude s nama*“ (R4). R1 tím, že se jedná o děti předškolního věku, tak v případě nemoci „*jsem s nima doma já, snažíme si to užít jen jak to jde*“. R2 jsou doma ve starobním důchodu, takže „*nepustíme ju zřetele, nenecháváme ju doma samotnou*“. R3 chodí do práce, a proto si na mladší děvče, které má v péči, bere paragraf v případě nemoci, starší chlapec už zvládne být doma sám bez babičky, ale „*děda je doma, samotného bych ho nenechala, bývá s dědou*“. Všichni čtyři respondenti se shodují v tom, že chodí na pravidelné prohlídky k lékaři, R1 ještě navštěvuje neurologii a kardiologii, protože „*měla vrozenou srdeční vadu, naštěstí s věkem se to upravuje a vypadá to, že se nedá už o žádné vadě ani mluvit*“. Poslední důležitou částí, aby se dítě cítilo jako plnohodnotným členem rodiny je to, aby všichni trávili čas pospolu. Všichni čtyři respondenti se shodují v tom, že spolu rádi tráví čas. R2: „*Jezdí s nama na zahradu, k rodině, od loňska chováme slepičky, tam ráda chodí, nebo něco kutíme*“. R4 nejraději tráví svůj společný čas venku, nejraději mají procházky „*v Rudimově máme rybník, takže jdeme tak pět kilometrů, tam my třeba máme ještě večer táborák*“. R1 se shoduje s R4, protože taky nejraději tráví svůj čas venku „*snažíme se být co nejvíc s děckama venku, když je hezky jsme aj celý den venku*“ (R1). R3 jednoduše tvrdí „*bud' jsme na dvoře nebo venku*“, ale také jako R1 a R4 rádi chodí ven na procházky.

Kategorie Biologická rodina

Pěstounská péče s sebou přináší i to, že jsou pěstouni povinni umožňovat kontakt dětem s biologickou rodinou. Avšak není ojedinělým případem to, kdy biologičtí rodiče nemají zájem o udržování kontaktu s dětmi. R4 konstatuje: „*My jsme otce viděli jenom jednou, a to u soudu a otec už zemřel, a když měl možnost nás kontaktovat, tak to se nikdy nestalo a matka*

volala možná dvakrát – třikrát, když jsme holky dostali, potom zájem nebyl absolutně žádný, nikdy jsme se nesetkali.“ Pěstouni tomu byli naklonění, protože jedna z děvčat během dospívání projevila zájem o to, že by chtěla poznat svou biologickou matku, ale matka neměla zájem. „*My jsme tomu byli naklonění, chtěli jsme to, aby se mohly potkat, ale ze strany matky o to zájem nebyl, takže se to neuskutečnilo*“ (R4). R4 uvedla, že se matka neozvala už skoro 10 let, ale dodala, že holky mají ještě mladšího bratra, který je taktéž v náhradní rodině, jsou s ním v kontaktu a potkávají se tak jedenkrát do roka „*myslím si, že do budoucna, když budou chtít, tak se určitě budou kontaktovat, určitě si k sobě cestu najdou, když budou chtít, a to velmi podporuju a jsem ráda, že o sobě ví a že se znají*“ (R4). R1 je na tom s kontaktem s biologickou rodinou dítěte dost podobně, protože kontakt podporují, ale „*z jejich strany více méně není žádná iniciativa, která by byla účelová, takže bohužel žádný kontakt neproběhl*“. Matka R1 poslala dopis kolem Vánoc v roce 2020, na který jí odpověděla. „*Naživo jsme se nikdy neviděly, ona poslala nějaké fotky, znovu se vdala, tak ve svatebních šatech, a prosila abychom my jsme poslali, jak vypadáme, tak jsme jí vlastně poslali fotku naší rodiny a potom se neozvala*“ (R1). R2 se zcela odlišuje od R1 a R4 v tom, že jsou v kontaktu s matkou každý den zhruba od tří let dítěte „*v té první etapě to bylo telefon jednou za půl roku, když to šlo a teďka je to už časté no*“. R3 je taktéž jako R2 v častějším kontaktu s biologickou rodinou „*matka za nima jezdí, jede tatínek je zavřený v base a druhý tatínek by měl být někde v okolí Brna*“. Největší výzvou podle R3 je to, že příjezd matky vždycky všechny rozhodí, protože jsou zvyklí na svůj klid a pohodu. „*Matka si ráda hraje na to, že je matka. Chodí a poručá ať jí ukážou známky a úlohy a takové, když měla možnost, tak nechtěla a teď si hraje na matku*“ (R3). R3 podotýká, že už za ty roky mají svůj systém ve všem, který matka dokáže silně narušit. R3 poznamenala: „*On byl 14 dní v první třídě, když matka od nich odešla...on to bral hodně těžko a vinil se z toho*“. Co se týče otců, tak si R3 není jistá, otec chlapce nemá zájem o kontakt a u děvčete „*nevím, měli by ho v létě pustit, jestli se ke Káji bude mít, to nevím, to už je na nich*“. S širší biologickou rodinou je R2 v pravidelném kontaktu „*jezdí k babičce a k tetičce*“. „*Někdy si ju vezme babička její na víkend, ona tam má strýčka, to je náš vnuk, který má dvanáct roků a ona má deset*“ (R2). R2 zmiňují také to, že Kamila chce být kuchařka „*pokračovat v rodové tradici je dobré, maminka je kuchařka, babička je kuchařka, tetička je kuchařka, prababička vaří dobře, možná je to i v genech*“. R3 je rovněž jako R2 v kontaktu s širší biologickou rodinou „*Lukáš a jedna sestřenice jsou stejně staří a druhá je stejně stará jak Karolína. My jsme s dcerou byly spolu na mateřské*“. R3 zmiňuje, že Karolína jezdí k rodičům od svého otce a je s nimi v pravidelném kontaktu.

Kategorie Specifika každé rodiny

Každá rodina je ve svém smyslu jedinečná, specifická a provází ji různé osobité tradice, hodnoty, postoje a názory. R1 uvádí, že dětem předávají tradice, které si sami převzali z domu. „*Snažíme se je vychovávat k hlavnímu pilíři, a to je podle nás pravda, vychovávat je v pravdě. Že my si nelžeme a vlastně i o jejich původu, všechno ví od malička*“ (R1). R1 je věřící, a proto respektují desatero „*a v tom si myslím, že se naše hodnoty nejvíce utváří*“. S tím, že pravda je stěžejní hodnotou souhlasí i R3. „*No lhát se nemá to je samozřejmost, ani aby sprostě nemluvili, aby se nebili a neprali se*“ (R3). Mezi tradice, které předávají R3 zmiňuje „*Vánoce a Velikonoce, pravidelně se scházíme na narozeniny*“. R2 se shoduje s R3 v tom, že předávají stejné rodinné tradice. R4 se s R3 a R2 shoduje na Vánocích a Velikonocích, „*já osobně miluju Vánoce, tak to doufám, že se jim tam promítá a bude do budoucna*“ (R4). Co se týče hodnot, tak se R4 shoduje s R1 a R3 v tom, že je důležitá pravda „*když člověk udělá průšvih, tak vždycky se to dá nějak zpravit a nemá cenu zatloukat nebo si vymýšlet, vždycky radši přijít a říct popravdě a probrat to*“ (R4). Když bychom se odvrátili od tradic a hodnot a přesunuli se ke specifickým každé rodiny, R3 zmiňuje, že největší výzvou pěstounské péče je „*tož nejsme rodiče, jsme prarodiče*“. Dále R3 konstatuje, že má o děti neustálý strach „*Lukáš už má třináct roků, ale furt jsem nervózní*“. Velkou bariéru v péči o děti vnímá i ve své práci „*mám trhačku, takže jsem byla odpoledne hodinu doma, je nakrmit a jela jsem zpátky. Já teda chodím do práce soboty, neděle aj svátky. Někdy celý den, někdy ranní a někdy mám v týdnu volno. Kdyby na ně člověk měl víc času, s tou prací je to náročnější, my jsme už starší pomalejší a unavenější, ale zatím to jde*“ (R3). R4 zmiňuje to, že navštěvuje vzdělávání pěstounů v doprovázející organizaci, které je jí velmi přínosné a péče o mentálně postiženou dceru „*to je zas jinak náročné na psychiku*“. R1 zmiňuje, že péče bývá občas náročná, „*zatím nemáme žádné problémy*“. Důležitou a specifickou částí každé rodiny je jejich každodenní režim. R1 vidí hlavní rozdíl v režimu o víkendu a v týdnu v tom, že sobota je vždycky pracovní na zahradě a „*s manželem nemáme žádné svoje aktivity v neděli*“. Přes týden vstávají brzy, starší dcera je zavedená do školky. „*S Klárinkou máme čas jenom pro sebe*“ (R1). Kolem dvanácté ji ze školky vyzvedávají a R1 se s dětmi učí a připravuje je na nástup do první třídy. „*Chodí spávat kolem půl osmé a rádi v posteli do desíti, a pak nechcou ráno vstávat*“ říká R1 se smíchem. R2, R3 a R4 mají odlišný režim zejména v tom, že děti v jejich péči navštěvují základní a střední školu. R2 uvádí, že přes týden chodí do školy, musí se připravovat na výuku a pak má kroužky, ale „*přes víkend to má takové volnější*“. R3 zase popisuje to, že přes týden děti chodí do školy, ale že o víkendu

si rádi pospí „a v klidu, navařím, jdeme do obchodu nebo někam třeba jedeme, jezdíme na nákup, jsme v klidu a pohoda“. R4 se shoduje s R2 a R3, že přes týden děti chodí do školy a když je volno, tak jsou rádi spolu, „máme takovou tradici v pátek večer roztáhneme sedačku a říkáme tomu „páteční veget“, pustíme si něco hezkého v televizi“.

Kategorie Výchova dělá člověka člověkem

Výchova je základem každého člověka a utváří ho do budoucnosti. Každá rodina však výchovu pojímá z jiných úhlů, někdo k výchově nejčastěji používá tresty a někdo zase odměny. Je důležité se zaměřit na pozitivní a negativní výchovné metody. R1 považuje za důležité vést je k tomu, „aby se umělo obhájit, ale zároveň bylo pokorné, ale jako na druhou stranu nenechalo po sobě šlapat a umělo se obhájit“. „Snažím se poukazovat na ty dobré stránky dítěte a potom taky asi budovat zdravé sebevědomí“ (R1). R1 je taky pro své děti velkým vzorem a chválí je, že jsou holky nadané na zpěv, „umí zpívat, má dobrý rytmus“ R1. Odměny dětem R1 také dává „v potravinách mají dovolené každá jednu věc“. R2 vyzdvihl, že chytá dobré návyky v kroužku vaření „mají to dobré, ju to baví“. Také R2 vyzdvihl to, že jejich pravnučka je drsná holka a „ju jen tak něco neskolí“. Tím, že je podle R2 jejich pravnučka dost živá a aktivní, tak si myslí, že bylo dobře ji dát do tolika kroužků „je pohybově dobrá“. Podle R4 je důležité jít dětem příkladem „říkám jim moje zážitky, když jsem byla malá“. R4 tvrdí o zdravé dívce, jako o někom, kdo má ostré lokty na druhou stranu u dívky mentálně postižené ví, že by se nedokázala bránit, když by se jí někdo posmíval a ubližoval jí, a proto tu jsou právě oni, aby ji chránili. Co se týče výchovných metod u všech čtyřech respondentů se objevují pozitivní i negativní výchovné metody. Jako negativní metody výchovy R1 nejčastěji používá zákazy, především na televizi, „nejčastěji kokina a zmrzku, to, na co se těší“. Dětem nerada dává domácí vězení a fyzické tresty a ignorování dítěte se taky pokouší nepoužívat. „Nejčastěji vyhrožuju, sama sebe nachytám, jak nevím kudy kam“ vypráví R1 se smíchem. Vždycky se snaží podpořit to, aby měla od dětí respekt a zatím se jí to daří. R2 hojněji používá negativní metody výchovy tím, že je pravnučka velmi živelná a aktivní a spíše na ní platí. „Byla hubatá, tak jsem na ni zvýšil hlas a už mazala“ říká R2, tím, že je mužem v jejím životě, má k němu respekt, ale R2 vyzdvihuje „že bychom ju nějak trestali, to zas ne“. Během rozhovoru vyplynulo i podceňování pravnučky ve smyslu, že kdyby chtěla být zdravotní sestřička „to by se mosela líp učit“ a že jí nejde hra na kytaru, kterou má ráda. R2 podotýká, že „se mnou se taky nikdo nepáral“. Mezi nejčastější negativní výchovné metody R2 patří zabavení mobilu, zákaz internetu a

počítače a „vyhrožujeme, že dostane, ale už dlouho nedostala“. R3 podtrhuje zejména fakt, že „já musím chodit do práce, vařit a uklízet a oni musí dělat školu, to je zas jejich práce“. Tvrdé tresty, ale na děti nepoužívají, nejčastěji zabaví mobil „a dám zaracha, hodně aj vyhrožuju, že je lépnu“ (R3). R4 říká, že vždycky snaží všechno vyřešit v klidu, je důležité se obhájit jako matka a stát si za tím, ale „ten zvýšený hlas tam někdy je z mojí strany“. Když je potřeba, tak vypne wifi, odhlásím Netflix, ale mobil nezabavuje. Člověk podle R4 musí řešit problémy „intuitivně podle potřeby.“ Důležitou součástí výchovy dítěte je i to, umět mu poradit a předat mu nějakou životní zkušenost. „Ony jsou ještě malé, takže věří všemu, co jim řeknu“ říká se smíchem R1. R2 potvrzuje, že rady si musí vyslechnout „snažím se jí domluvit, vysvětlit jí problémy a jak by je mohla řešit a jak by k tomu měla přistupovat a musí to vstřebat“. Tvrdí, že když jí v klidu domluví, tak to funguje, R2 vyslechne problémy a poté je společně řeší. R3 si myslí, že k radám jsou otevření „někdy jak se jim to hodí, jak všechny děcka. Kája ještě poslouchá, ale u Lukáše je to jedním uchem tam a druhým ven“. R3 také zmínila radu, kterou dala svému vnukovi, když se mu posmívali, že nemá tatínka „říkala jsem mu, musíš vydržet do deváté třídy, protože pak nikoho nezajímá, jestli žiješ s babičkou a dědečkem nebo s kým, to už všichni mají jiné zájmy“. R4 se shoduje s R3, že děti jsou přístupné radám, jak kdy a jak v čem. Moderním vychovatelem dětí je v dnešní době internet, a proto bylo důležité se respondentů zeptat, kolik hodin tráví děti na internetu. R1: „Na internetu zatím ještě nic, ale už to u té Terky držím jen tak tak.“ R2, R3 a R4 se shodují, že jejich děti, které mají v péči, by na internetu trávili klidně celý den. R2 se to snaží brzdit „přes týden tak na tom není, v pátek a v sobotu jí to dovolíme, ale přes týden na tom není skoro vůbec“. R3 už se tolik nepokouší pobyt na internetu mírnit. R3: „Když dojdou ze školy, tak na tom jsou, pak se učíme a pak, než jdou spát no, možná je to dvě aj tři hodiny.“ R4 se s R3 shoduje na tom, že děti jsou na internetu kolem tří hodin. R4: „Tak ta postižená, tak ty tři hodiny určitě. Ta druhá, protože má na messengeru kamarádky že, no na Facebooku spíš tam probíhá nějaká komunikace“. Zajímavým úkazem je to, že jsou všichni čtyři respondenti významně benevolentní. Všichni čtyři se shodli na tom, že není nutné na dítě vyvíjet tlak. R1: „Uvidíme, ale převážně to nechám na nich, když něco budou chtít dělat, tak budou, určitě je nebudu do ničeho nutit.“ R2 se přiklání k tomu, že „škola není všechno“. R3 se taktéž přiklání k prohlášení R2. R3: „Ale já respektuju, že je ta škola nebaví a nechávám jim volnost, ale to jejich povinnost tu školu dělat, takže to musí, ale na známky nějak extra nehledím.“ Co se týče kroužků tak se vyjadřuje s úsměvem R3, že „vždycky jsem kroužky nechávala na jejich výběru, aby si vybrali, co je baví, když teď Lukáš nechce dělat nic, tak nedělá nic.“ R4 souhlasí s R3, co se týče kroužků „nikdy jsme na ni netlačili

s profesionálním sportem, spíš jsme chtěli ať si vybere sama“. A názor R4 na školu se ztotožňuje s názorem R2 a R3 *„věděli jsme, že škola není její výjimečná dovednost, takže jsme rádi, že se našla v té servírce a že ju to baví“.*

Kategorie Není dítě jako dítě

Všichni na světě se od sebe nějakým způsobem lišíme a jsme jedineční, proto je důležité ke každému člověku přistupovat individuálně, a to platí i v případě našich respondentů. Dva z nich, avšak u dětí ve své péči mohou vnímat genetickou podobnost jejich matek, kdy je matka dcerou R3 a vnučkou R2. R1 jedná u dítěte, které má v pěstounské péči vnímá velké množství specifických vlastností dítěte. *„My máme dítě poloromské, tak i ta mentalita je trošičku jiná, jsou to děti živé a energické“* (R1). Jedná se ještě o malou holčičku, takže se s žádnými výchovnými problémy ještě nesetkali, ale *„začala se vztekat, jak má v sobě ten temperament, je taková od rány“* (R1). R1 popisuje se smíchem, že se už stává, když holkám něco zakáže, tak se ozve *„mně to nevadí“*. R1 vyzdvihuje i fakt, že *„byla o dva měsíce předčasně narozená a my jsme si ji brali v jedenácti měsících, neuměla se plazit ani otáčet, ani nežvatlala, ale potom ten vývoj byl úplně skokový. Po dvou měsících se začala plazit, obcházet nábytek a žvatlala“*. R1 hodně připravuje děti na nástup do první třídy a o Klárce tvrdí, že *„je bystrá a pohotová“*. Podle R1 je i velmi pohybově nadaná a nadaná na zpěv *„miluje balet, už udělá šňůru, je hodně pohybově zdatná“*. Pěstounka R1 hodně podtrhuje během rozhovoru fakt, že jim Klárka důvěřuje a je s nimi ráda, častokrát se bojí pěstounku opustit a hrát si s cizími dětmi, nejraději je se svoji starší sestrou. Při otázce, jestli je ráda mezi dětmi, přišla odpověď *„Terča miluje kolektiv, rychle se seznámí, Klárka, jakože jo, ale pomaleji a s Terčou, bez Terky je to vždycky problém“* (R1). R4 největší jinakost dítěte vidí v tom, že je jedna z děvčat mentálně postižená *„je taková hodně akční, upovídáná, milion otázek pořád jedny a ty samé do kolečka většinou, když někde jdeme, tak člověk neví, co od ní může očekávat“*. R4 vyzdvihuje, že domácí práce provádí jen v rámci svých možností, nemůže mít vlastní peníze, protože by z nich neměla rozum. *„Čte na úrovni prvňáka, sama si nepřečte“*, ale paradoxně je to ze všech předmětů ve škole to, co jí nejvíc jde, i když to nemá ráda, *„ale jinak ona je šťastná ve svém světě, bych řekla“* (R4). Na otázku, jestli jsou děvčata spíš do kolektivu nebo individuální odpověděla se smíchem R4: *„obě dvě jsou kolektivní, ta jedna je až moc družná“*. Příbuzenský pěstoun R2 jedinečnost své pravnučky vidí v tom, že *„je živelnější a společenská, má hodně rozumu, je až moc aktivní, je taková velitelka, ale má ráda děcka“*. R2 popisuje, že když Kamilu o něco požádá *„je s tím problém,*

ale takový je úděl pěstounů“. S penězi je to s ní také složitější, a proto R2 uznal za vhodné učít svou pravnučku finanční gramotnosti. R2 vyzdvihuje i schopnost toho, že se Kamila dokáže ubránit a nechodí si stěžovat „*ona sa nenechá, ona jim to vrátí*“. Kamila je i velmi ráda se svými pěstouny, R2: „*kdybychom ju někam nevzali, tak je z toho smutná*“. „*Ona je hodná, není zákeřná, ona je taková svá, to jsme všeci*“ (R2). R3 zase specifikum u svých vnuků vidí v tom, že „*Kája ráda všechno řeší a dlouho všechno řeší*“. „*Lukášek je celkem klidný a Karolínka je vzteklejší, ale jako v normě, není to extrém*“ (R3). R3 ví, že je vnuk samotářský typ „*on se straní kolektivu, vždycky sedí vzadu v lavici a sám, ze školy a do školy taky chodí sám, prej kamarády nechce, tak nevím*“. Nedílnou součástí snad každého dětství jsou volnočasové aktivity, které vyplňují jejich čas po školním vyučování. R1 malou Klárku, ještě na žádný kroužek nevodí, ale ráda jezdí na kole, plave a tancuje. Nejraději doma něco tvoří a dívají se na pohádky většinou tak hodinu „*záleží na počasí*“ (R1). R3 se shoduje s R1, protože vnuk taktéž nechodí do žádného kroužku, „*Kája chodí na trampolínky a do náboženství, to nesnáší*“ říká R3 se smíchem. „*Chtěla aj do toho vaření chodit, tak možná příští rok uvidíme*“ (R3). „*Bud' jsou doma, na dvoře nebo chodí k dceři, rádi chodí do bazénu, to já nemusím, chodí aj sami, Lukáš Káju pohlídá*“ (R3). R4 má již děti starší, a proto jim už kroužky neorganizuje. „*Jedna chodila do florbalu, jednu chvíli jsme chodily do aerobiku s oběma, ale to, když byly menší a ona chodí teda teďka do fitka a ta druhá ta spíš jenom tak ty procházky*“ (R4). K volnému času děvčat se R4 vyjadřuje „*ta zdravá ta s kamarádkama, sem tam s kamarádem nějakým, venku zábavy že, je ve věku zábav, když je nějaká poblíž, tak to jede na zábavu, na koncert, ale jinak ona má ráda sport, je sportovně založená, hudbu má ráda. A ta druhá, ta mentálně postižená, tak ta miluje písničky, ráda zpívá, v televizi pohádky, filmy, fotky a videa z dovolených, knížky má ráda, teda jenom obrázky*“. Nejvíce volnočasově vytížené dítě je u pěstounů R2. „*Chodí do kroužku ve vaření, chodí do Zálesí, výtvarný kroužek, do keramiky chodila a teď má tu kytaru, ona ráda zpívá, ona ráda tančí, ve výtvarném chytla návyk toho kreslení*“ (R2). Většinu kroužků dělá už od školky, na otázku, který kroužek je podle R2 nejoblíbenější odpověděl: „*Já bych řekl to Zálesí, ona má ráda všechno*“. Avšak podle R2 ji nejvíce baví „*hrát si s mobilem a s „petshopákama“ , čte si, kreslí si, na počítači by trávila třeba aj celý deň a u toho by ještě stíhala aj mobil*“. „*Ona přes týden toho času moc nemá, pondělí má zabité celé, v úterý přijde ze školy a pak má dvě hodiny to Zálesí a přijde dom o půl sedmé. Každý čtvrtek má vaření a pak mají všelijaký vystoupení s tím Zálesí, mají plán na celý rok až do prosince*“ (R2). R2 uvádí, že o víkendu, když nemá kroužky tráví ráda čas s kamarádkami, jezdí na kole.

Kategorie Děti budoucností národa

Během výchovy dítěte je důležité nenechávat výchovu a vzdělávání pouze na škole, ale taktéž se zapojit. Dítě je nutné učit novým věcem, aby se dokázalo poté začlenit bez problému do společnosti a stalo se plnohodnotným členem. Důležitou otázkou na respondenti tím pádem bylo, jestli děti učí finanční gramotnosti. R1: „*Ony jsou ještě malé, takže ne, ale peníze, co dostanou od babiček k narozeninám a tak, tak na to mají pokladničku a všechno si schovávají do toho, ale jinak peníze nedostávají.*“ R3 se shoduje s R1 a taktéž děti kapesné nedostávají. „*Ne toto jsme ještě neřešili, ale když Luky jde na bazén nebo chce sodovku, tak dostane peníze, u Káji jsme to ještě neřešili*“ (R3). R2 dávají své pravnučce kapesné malé „*ted' by měla přijít platební karta a budeme ju učit pracovat s kartou, musíme udržovat malé peníze, protože by to mohla zruinovat*“. Peněz jí radši R2 moc nedávají, protože „*když jede na výlet a dostane stovku nebo dvě, tak nedonese zpátky ani korunu*“. R4 má děvče v péči už starší a kapesné jí dává. K otázce, jestli má pod kontrolou za co ty peníze utrácí, odpověděla R4: „*tak vidím to ve skříni a v odpadkovém koši*“. Nesmíme opomínat i to, vést děti k domácím pracím, aby se uměly postupně osamostatňovat. Všichni čtyři respondenti se shodli, že děti vedou k domácím pracím. R1: „*Nejradši umývají koupelnu, ale to je čabrání ve vodě. Klárka už vyklidí z myčky přibory, spolupracuje ve vaření, že třeba sedí na lince a loupe česnek. Pečeme spolu vánoční cukroví.*“ R2: „*Sem tam mosí poutírat nádoby, uklízet a stlát si postel, poskládat si věci.*“ Položili jsme otázku, jestli pomáhá vařit, na kterou jsme dostali odpověď „*dojde, že babičce pomože, Chlebičky třeba dělá, jednohubky, ale většinou přijde až už má babička všechno hotové*“ (R2). R3: „*Karolínka, jak byla menší, tak každý den furt, jak se něco dělalo, aj se sestřenicí se hned zapojily. Když přijde vnučka, tak dojde a babi já ti umyju náčiní a naše Karolína hned k ní.*“ Na otázku, jestli si děti pokoj uklízí sami R3 odpověděla: „*Musí, jako nechce se jim, ale musí, vynesou třeba koš, když se dělá venku něco, dřevo na topení, tak asistujou.*“ R4 se snaží zapojovat obě a u mentálně postižené dcery v rámci jejich možností „*prosím dones mně to, nebo podej, nebo toto tam dones, takové lehčí, jakože úkoly a ta druhá je schopná uklidit kuchyň a jako běžný takový úklid*“. Na otázku, jestli jí pomáhá vařit R4 poznamenala se smíchem „*to nepomáhá, protože ona, když přijde, tak už je navařeno, ona vstává hodně pozdě, takže když přijde o půl dvanácté, už není na vaření, co řešit*“. Tím, že si všechny děti, každé svým osobitým způsobem, prošly traumatem, zajímalo nás, jestli jsou pěstouni otevření pomoci odborníků. R1 nám prozradila, že vyloženě odborníky ještě nevyhledávala, ale „*v rámci doprovázející organizace, to vždycky využíváme, sice máme pocit, že nemáme co řešit, ale*

jak začneme mluvit, tak se vždycky něco najde“. R1 by byla odborné pomoci v případě problémů nakloněná. R4 souhlasí, že v rámci vzdělávání pěstounů, *„když jsme potřebovali něco řešit, tak jsem se zeptala tam a tam mně bylo porazeno“.* R3 by byla nakloněná k tomu, se obrátit na odbornou pomoc *„když by nebylo vyhnutí, tak možná aj jo, jsem ale spíš za to, že se o všem pokecá“.* Odbornou pomoc zatím nevyužili, řeší si problémy v rodinném kruhu *„ještě jsme neměli takový problém zatím“.* R2 odbornou pomoc nikdy nevyužili *„vždycky jí domluvíme a hotovo“.*

Kategorie Škola zahradou poznání

Výchova a vzdělávání provází život každé lidské bytosti v období dětství a dospívání. Předává dětem znalosti, dovednosti a postoje, které budou potřebovat pro svůj současný i budoucí život. R1: *„Holky do školy ještě nechodí. Když se s nimi, ale učím, protože připravuju Terezu na první třídu, přijde mi, že ta Klárka je v tom lepší.“* Odpoledne potom, co se vrátí Tereza ze školy pěstounka děvčata vzdělává *„se snažím, aby něco dělaly, dokud ta mysl je taková v pozoru po té procházce. Tak to se učíme čísla a písmenka“* (R1). R1 se rozovídala o tom, že jí Klárka přijde bystrá, a proto odhalila budoucí plán *„když bude šikovná ve škole, tak určitě hudební nástroj“*, chce, aby děvčata byla všestranná, aby byly sportovně založené i hudebně. R2 a R3 se shodují v tom, že děti v jejich péči mají povinnou školní docházku. R2: *„Máme Edupage, a s tím se každodenně pracujeme, tam jsou dané úlohy, a podle toho se připravuje do školy, nejvíc máme problém s matematikou.“* Na popud odpovědi jsme se zeptali, zda se R2 učí s pravnučkou každý den po škole. *„Samozřejmě bez toho to nejde, každý den, včera jsme se učili tu matematiku“* (R2). Otázali jsme se R2, jestli Kamila bývá smutná ze špatných známek a odpověď zněla: *„Bývá, ale že by plakala do kapesníku půl dňa, to zas ne“* (R2). R2 potvrdil, že mezi kroužky, kterých má Kamila opravdu pozhnaně, si vždycky musí splnit svoje školní povinnosti. R3: *„Tak já se učím jen s Kájou, chvíli něco podělá, pak si dá pauzu, ona je šikovná, jenom sa jí nechce, když začne, tak jede. Přes týden se učíme každý den a o víkendu ne, když je pátek, tak jsem šťastná, protože se nemusíme učit a v nedělu se už zase chystáme na pondělí.“* Lukáš se už chystá podle R3 sám *„mám tu Edupage, takže mu domácí úkoly připomínám“* (R3). Zeptali jsme se jaké mají děti oblíbené a neoblíbené předměty. *„Karolína ráda počítá, počty jí jdou, ráda kreslí, hodně ten tělocvik, češtinu moc nemusí. Lukáš, když byl menší s matematikou neměl problémy, teď je to složitější, ale třeba ho hodně zajímal dějepis, Řecko a tak, to vždycky*

věděl a asi ten tělocvik no, to baví asi každé děcko“ (R3). R3 se také rozvyprávěla o tom, že Lukáš chodil do fotbalu, ale „to jsme pak vypustili, protože jsem na něj docela tlačila skrz tu školu, bývala jsem ještě doma a měla jsem na to čas, on vždycky došel, že je unavený a že ho bolí hlava, takže jsme se domluvili, že je škola přednější, teď to zas celkem fláká“. R4: „Tak ta jedna to už je samostatná jednotka, ta tu pomoc i odmítá bych řekla, přijde až teda když chce, abych jí pomohla, tak to přijde sama. No a ta druhá, ta je vlastně pořád, byť má sedmnáct, tak je jak malé dítě, je na úrovni první třídy, takže tam je ta pomoc s úkoly pořád.“ Na odpověď jsme reagovali otázkou na oblíbené předměty, R4: „Ta zdravá má nejradši tělocvik, to měla od jakživa. Nejde jí moc matematika, čeština ještě jde, na němčinu měli horší paní učitelku, teď mají novou, takže tam je změna k lepšímu i v té němčině. Strašně ju baví praxe, učí se na servírku, mají týden školu a týden praxí, praxe ju baví, takže si myslím, že praxe je nejdůležitější do budoucna.“ R4 se také rozvyprávěla o druhé dívce, kterou má v pěstounské péči „píše velkým tiskacím písmem, počítá teďka do desíti, a to ještě s názorným příkladem, líp se jí čtou velká tiskací písmena, protože tím písmem píše“. Svěřila se, že mentální postižení nastavuje takové hranice, které prostě nelze překročit, podle R4 jí, ale nejvíce jde čtení.

Kategorie Kontrola nad svým životem

Rozhovory s pěstouny R2, R3, R4 nás přesvědčili k tomu, vytvořit tuto kategorii. Typickou lidskou vlastní je zodpovědnost a kontrola nad sebou samotným. Toto se u dětí objevuje zejména v období puberty až po dospělost. R1 s tímto nemá žádné zkušenosti, protože děti, které má v péči jsou v předškolním věku, a proto se jich tato kategorie vůbec netýká. R2 s tímto fenoménem má u své devíti leté pravnučky minimální zkušenosti. „Ona už se formuje, pokud nás nepotřebuje, tak je sama, a když chce společnost, tak je s nama“ (R2). R3 se setkává s tímto jevem zejména u svého vnuka, který má třináct let. „Lukášek od minulého roku se chce učit sám, od té doby, kdy Karolína začala chodit do školy, občas totiž přijdu z práce až večer například o půl osmé, takže on někdy dohlédne na Káju, aby měla úlohy.“ (R3). R3 zmiňuje, že se do školy umí nachystat sám a nechce, aby mu pěstounka připomínala domácí úkoly „a on vždycky, že ví a pak dojde s poznámkou, že zapomněl úkol do češtiny“ říká R3 se smíchem. „Má tak všecho na háku no“ (R3). R3 také popisuje, jak je vnučka šikovná „do školy aj ze školy chodí sama“. Solidně největší zkušenost s pubertou a vlastní odpovědností má R4. Podle ní je zejména nejvíc náročné „když si dítě začne myslet, že je nejchytřejší na celém světě a kdy by chtělo úplně všechno, abychom mu dovolili, což

nejde že, takové to, já bych už chtěla všechno sama a známky mně nekontroluj a abych ti nemusela říkat kam jdu a kdy přijdu, protože mně tvrdí, že to nikdo jiný nedělá, jenom já jediná matka to takto dělám“ (R4). Ale jinak R4 ví, že už je samostatná a je radši sama a je ráda, že obor, co si vybrala ji baví, nechali ji si rozhodnout samotnou. „Ona není z těch, která by někomu chtěla ubližovat, ale ani se nedá, jakože má ostré lokty, takže ta se neztratí“ (R4).

Kategorie Vrstevníci

Nedílnou součástí školního prostředí jsou vrstevníci. Děti občas umí být zlé a kruté a snad každý pěstoun si v sobě nese nejistotu toho, že děti ve škole budou řešit, že právě jejich dítě, není v biologické rodině, a proto je nutné se na to připravit a připravit i děti. R1 odmalička dětem vštěpuje pravdu o jejich původu a biologické rodině. Avšak tahle kategorie díky nízkému věku dítěte, se R1 opět netýká. Šikana taktéž není ojedinělým případem ve školním prostředí, a proto nás zajímalo, jestli se respondenti u svých dětí někdy s šikanou setkali. „Nene, ta jedna chodí do praktické školy, tam jsou ty děti všechny na jedné úrovni, takže tam by to bylo podchycené, kdyby se tam něco takové dělo, ale tam určitě ne, a ta druhá problémy nikdy neměla“ (R4). R2 se shoduje s R4 v tom, že zkušenosti se šikanou nemá. „Někdy je až moc aktivní a děcka jí to dávají vyžrat, když je moc drzá, ale to patří k životu, ona si myslí, že musí velet po mně“ říká se smíchem R2, přiznává, že občas se něco semele a jsou povoláni do školy, ale nejedná se nikdy o nic vážného. Největší zkušenosti se šikanou z respondentů má R3. Svěřila se, že když je matka opustila „vím, že děcka na něj nebyly hodné, v té první třídě ho dost litovaly, ale potom mu dělaly peklo a zle“. R3 si myslí, že to je právě původ toho, proč je vnuk takový samotářský typ. „Dřív se bavil se dvěma klukama, asi se ale nebaví, dlouho jsem o nich neslyšela, dřív hrávali ty hry přes počítač, takže nevím. Pak se bavil s jedním takovým, ale ten ho spíš naváděl, a to se mně zas nelíbilo, bála jsem se“ (R3). Dále se R3 svěřila, že má strach z budoucnosti, vnuččin otec je ve věznicí, ona o tom sice ví, ale tím, že se jedná o malé město a na druhý stupeň se sjíždějí do jedné školy i děti z blízkých vesnic, tak má strach, že ty, které přijedou z vesnice, ve které pobýval její otec, tak to budou řešit. „Možná mám strach, že by se jí děcka posmívaly, jak by to nesla, mám z toho strach. Děcka jsou škaředé a zákeřné, tak z toho mám obavy. Lukášovi se zas posmívali, že nemá tatínka, říkala jsem mu, že tatínka má, jen spolu nežijou.“ (R3).

4.2 Axiální kódování

Axiální kódování navazuje na předešlé otevřené kódování a směřuje k dalšímu rozpracování získaných dat. Toto kódování má za úkol rozpracovat námi vytvořené kategorie. Kategorie otevřeného kódování spojujeme s jednotlivými částmi pragmatického modelu. (Miškovič, 2019, s. 179-180). Paradigmatický model identifikuje daný jev, příčinné podmínky, kontext, intervenující proměnné, strategie jednání, interakci a následky (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 85).

Mezi kategoriemi, které byly vytvořeny na základě otevřeného kódování, jsme hledali vzájemné vazby, abychom některé kategorie mohli sjednotit do subkategorií.

Proto jsme sjednotili kategorie „Výchova dělá člověka člověkem“, „Děti budoucnost národa“ a „Škola zahradou poznání“ do jedné subkategorie „Jedinec připravený na budoucí život“. Všechny tyto kategorie se zabývají tím, jak respondenti výchovně působí na děti, která mají v pěstounské péči, jak se snaží formovat jejich osobnost a vést je k perspektivní budoucnosti. První kategorie se spíše zabývá pozitivními a negativními výchovnými metodami, které pěstouni využívají. Druhá kategorie poukazuje na to, jak pěstouni děti vedou k samostatnosti. Třetí kategorie se zaměřuje na přípravu na školní vyučování a důslednost pěstounů při přípravě.

Ze stejného důvodu jsme sjednotili kategorie „Biologická rodina“ a „Vrstevníci“ do subkategorie „Sociální interakce“. Obě tyto kategorie mají silný vliv na vývoj dítěte, ovlivňují jeho sebepojetí a sebevědomí, jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. Kategorie „Biologická rodina“ se zejména zaměřuje na vztahy, kontakt a otevřenost k biologické rodině. Kategorie „Vrstevníci“ se zabývá tím, jestli se děti v pěstounské péči setkaly se šikanou a tím, že děti umí být zlé.

Jev	Příčinné podmínky	Kontext	Intervenující proměnné	Strategie jednání a interakce	Následky
Specifika každé rodiny	Není dítě jako dítě	Rodina je základ	Sociální interakce	Kontrola nad svým životem	Jedinec připravený na budoucí život

Tabulka 2 - paradigmatický model

Paradigmatický model byl vytvořen na základě vhodnosti dané kategorie k následujícím pojmům.

Jev je to, co je stěžejní a ovlivňují ho příčinné podmínky, které vedou k jeho vytvoření, intervenující proměnné, strategie jednání a interakce (Miškovič, 2019, s. 183). Jev v našem výzkumu byla označena kategorie „Specifika každé rodiny“, protože to je to, co dělá rodinu rodinnou a odlišuje ji od ostatních. Každá rodina je jedinečná a osobitá tím, že nese nějaké hodnoty, předává tradice a celkově utváří rodinné prostředí.

Příčinné podmínky tvoří okolnosti, které vedou k vytvoření jevu (Miškovič, 2019, s.180). Proto jsme přiřadili kategorii „Není dítě jako dítě“, protože každé dítě je jedinečné a individuální, jeho jinakost působí na chod celé rodiny a taktéž ovlivňuje rodinné prostředí.

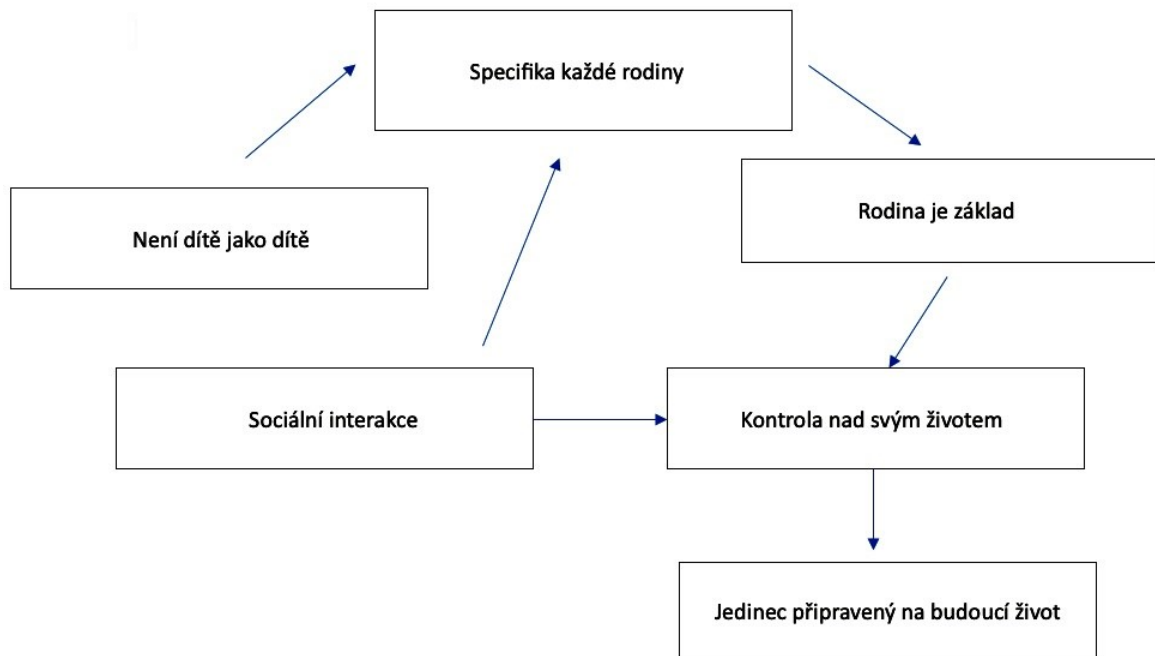
Kontext zastupuje vlastnosti, které jsou součástí daného jevu, vytváří podmínky, ve kterých působí strategie akční i interakční (Miškovič, 2019, s. 181). Kontextem jsme zvolili kategorii „Rodina je základ“, která obsahuje to, jaké funkce rodiny daná pěstounská rodina naplňuje např.: materiální potřeby, péče o dítě, emocionální potřeby i to, jak spolu rodina tráví svůj volný čas. Tato kategorie se zaměřuje i na důvěru v rodině ze strany dětí.

Intervenující podmínky ovlivňují strategie jednání a interakce, jak pozitivně, tak negativně (Miškovič, 2019, s. 181). Proto jsme zvolili subkategorii „Sociální interakce“, která zahrnuje kategorii „Biologická rodina“ a „Vrstevníci“. Obě tyto skupiny vlivně působí na osobnost jedince a utváří jeho sebevědomí a ovlivňují jeho sebepojetí. Nutně to, ale neznamená, že působí na dítě negativně, mohou ho ovlivňovat i v dobrém slova smyslu.

Strategie jednání a interakce zastává postupy navržené k ovlivňování jevu (Miškovič, 2019, s. 181). Zvolili jsme kategorii „Kontrola nad svým životem“, která označuje to, že dospívající děti si nesou svoji vlastní zodpovědnost a chtějí mít kontrolu nad svým životem a svobodně se rozhodovat.

Následky jsou výsledky strategie jednání a interakce (Miškovič, 2019, s. 181). Vybrali jsme subkategorii „Jedinec připravený na budoucí život“. Tato subkategorie zahrnuje kategorii „Výchova dělá člověka člověkem“, „Děti budoucností národa“ a „Škola zahradou poznání“. Všechny tyto tři kategorie se zaměřují na výchovu a vzdělání člověka, která ho připravuje na samostatný dospělý život. Zahrnuje pozitivní a negativní výchovné metody, které pěstouni využívají k výchově dětí, to, jak pěstouni vedou děti k samostatnosti, domácím pracím a finanční gramotnosti, a to, jak se děti připravují na školní vyučování a jakou úlohu

má v přípravě pěstoun. Výchovné působení na dítě utváří jeho osobnost a připravuje ho na samostatný budoucí život.

Obrázek 1 - Schéma paradigmatického modelu

4.3 Selektivní kódování

Selektivní kódování se zaměřuje na jednu klíčovou kategorii, ze které vychází celý analytický příběh (Strauss, Corbinová, 1999, in Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 233). Všechny ostatní kategorie navazují na centrální kategorii, která je jim nadřazená (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 233). V našem výzkumu se kategorie „Specifika každé rodiny“ stala centrální kategorií. Je stavebním kamenem pro všechny ostatní kategorie a vychází z ní celý analytický příběh. Tato kategorie vyzdvihuje fakt, že každá rodina je speciální a svým vlastním způsobem jedinečná. Rodina se vždy řídí svými nastavenými hodnotami, které poté předává dál mladším generacím a dodržuje tradice, ve kterých vidí smysl. Všechny rodiny jsou v tomto jedinečné, protože se neřídí stejnými hodnotami a nesdílejí stejné názory, a to je to, co je na tom pozoruhodné. Respondenti nás během celého rozhovoru seznamovali s tím, co je pro jejich rodinu důležité a stěžejní. Častokrát jsme se dostali k tématu, že pravda je tím důležitým prvkem v pěstounství, dítě musí znát pravdu o svém původu a svých biologických rodičích, aby na to bylo připravené a vyrůstalo v pravdě. Jedna respondentka

uvedla jako velké specifikum to, že nejsou rodiči, ale prarodiči, tím chtěla naznačit generační odstup mezi ní a dětmi, které má v péči. Dokonce se nám svěřila, že péče je pro ni náročná vzhledem k jejímu věku a tomu, že je stále v pracovním procesu. Ale všichni se dokázali shodnout, že být rodičem je všeobecně těžkým a dlouhodobým procesem. Pěstouni pravidelně navštěvují doprovázející organizaci – vzdělávání pěstounů, které jim vždy pomůže si uvědomit, že na to nejsou sami. S touto kategorií úzce souvisí kategorie „Není dítě jako dítě“, protože nám popisuje náhled na specifčnost každého dítěte. Nelze při výchově dítěte postupovat jedním ústředním postupem, který je označován za platný, tím, jak je každé dítě mimořádným případem je nutné mu postup přizpůsobit. Zabývali jsme se volnočasovými aktivitami dětí a celkově tím, jak tráví svůj volný čas. Některé děti jsou kolektivní, mají rádi společnost a jsou akční a některé jsou zase samotářským typem, a to je také v pořádku. Tuhle kategorie dobře vystihl R2 svým prohlášením „*ona je svá, to jsme všeci*“ a s tímto názor se zcela ztotožňujeme. Důležitým faktorem, který ovlivňuje specifčnost každého rodinného prostředí jsou funkce rodiny, které zastřešuje kategorie „Rodina je základ“. Respondenti nás na začátku rozhovoru seznámili s tím, kolik mají dětí. U příbuzenských pěstounů jsme se dozvěděli, že své vlastní děti mají již odrostlé a teď mají děti v pěstounské péči. Je zajímavé poznamenat, že tyto pěstouni mají zkušenost s výchovou a péčí o děti, proto je nutné k tomu přihlídnout. Zatímco profesionální pěstouni měli předešlou zkušenost s dětmi minimální nebo žádnou. Do pěstounské péče šli s čistým štítem a s vizí vychovat člověka vhodného pro společnost. Důležitým prvkem, který doprovází pěstounskou dobu po celou dobu je to, aby se dítě cítilo jako součást rodiny. Pěstouni se shodovali v tom, že je nutné dát dítěti lásku, brát je takové jaké jsou a dát mu pocit domova. Nedílnou součástí je i zabezpečování materiálních potřeb, ale ty emocionální tady stojí na významnější pozici. Pěstouni podtrhují význam důvěry v pěstounské péči, která se právě pojí s výše zmíněným pocitem domova a lásky. Proto pro nás bylo stěžejní, jestli se děti svým pěstounům svěřují a vnímají je, jako svoji jistotu, které mohou věřit. Trávení společného volného času také nese určitý význam v celém procesu pěstounství a propojuje všechny výše zmíněné systémy a propojuje mezi nimi vazby. Na tuto kategorii hezky navazuje kategorie „Kontrola nad svým životem“. Děti totiž postupem času, jak procházejí procesem dospívání a zejména pubertálním obdobím, vyvíjejí se a chtějí se osamostatňovat. Chtějí mít vlastní zodpovědnost nad svým životem a rozhodovat si sami. Dva respondenti, kteří mají v péči starší dítě se s tímto názorem naprosto ztotožňují a chtějí dítěti dát prostor. Během výchovy a vzdělávání mu předali velké množství důležitých znalostí, dovedností a postojů, se kterými se dítě musí vypořádat a umět se svým životem „poprat“ samo. Na tuto

kategorii, stejně tak na centrální kategorii, silně působí subkategorie „Sociální interakce“. Zahrnuje skupinu vrstevníků a biologickou rodinu, která negativně nebo pozitivně ovlivňuje život jedince. Pěstounská péče je velmi specifická tím, že jsou pěstouni povinni udržovat kontakt s biologickou rodinou dítěte. Ale je to vždycky tak jednoduché? Respondenti, kteří jsou pěstouny příbuznými kontakt s biologickou rodinou udržují. R2 komunikuje s biologickou matkou dítěte na denní bázi. R3 se nám, ale svěřila, že biologická matka do rodiny jednou za čas „vletí jako tornádo“ a naruší celý systém rodiny. Respondentka uvedla, že si vždycky jednou za čas přijde splnit svoji potřebu matky a pak zase zmizí. Zatímco respondenti, kteří jsou pěstouny profesionálními se snažili v obou případech kontakt s biologickou matkou navázat a ta neměla zájem. I když se nám tohle může zdát jako příznivější možnost je tomu skutečně tak? Všechno, i když třeba podprahově, ovlivňuje sebepojetí a osobnost jedince. Stejně tak se na to váže vztah s vrstevníky, kteří umějí být zlí, a proto se respondenti nebojí otevřeně mluvit o strachu z posmívání ze strany vrstevníků. Všechny tyto sociální interakce mají na osobnost člověka dopad, z tohoto důvodu je důležité se na to připravit. Poslední kategorií a také tou výslednou je subkategorie „Jedinec připravený na život“. Jak jsme již výše uváděli, tak výchova hraje v životě každého nejvýznamnější roli. Tato subkategorie obsahuje to, jaké výchovné metody pěstouni používají k výchově dítěte, ať už se jedná o pozitivní metody, které se v rozhovoru nejčastěji objevovaly ve formě odměny, pochvaly, rady, být vzorem, tak i negativní metody, které jsme zaznamenali nejčastěji v podobě zákazů, příkazů, zabavení telefonu a fyzického trestání. Dostí pozoruhodným úkazem je to, že starší generace pěstounů ti, kteří mají dítě v příbuzenské pěstounské péči, používají občasné fyzické tresty, zatímco profesionální pěstouni se jím úplně vyhýbají. Určitě zajímavým ukazatelem je i to, jak se internet stal moderním vychovatelem nové generace, avšak pěstouni se shodli na to, že je potřeba to regulovat. Posledním důležitým faktem je to, že se názory všech setkali v tom, že na dítě nevyvíjejí tlak, nechávají je ať si vyberou sami a do ničeho je nenutí. Chápu a respektují specifčnost každého dítěte a netlačí je do ničeho, co si děti samy nepřejí, ať už z hlediska známek ve škole a školy, tak z hlediska volnočasových aktivit. Nedílnou součástí, na které se shodli všichni pěstouni, je i příprava dítěte na samostatný dospělý život a učít je domácím pracím a finanční gramotnosti. Poslední součástí této subkategorie je škola a příprava na ni, taktéž nás zajímalo, jestli pěstouni asistují při přípravě na výuku a v jaké míře. Pěstouni se sjednotili v názoru, že s mladšími dětmi je potřeba se na školu připravovat a ty starší jsou již samostatnými jednotkami.

5 INTERPRETACE DAT

V praktické části této bakalářské práce byl stanovený výzkumný problém, ze kterého byl vytvořený hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle. Důležitou součástí jsou i výzkumné otázky, které jsme si taktéž rozdělili na hlavní a dílčí. Tyto výzkumné otázky nás mají přivést ke splnění výzkumných cílů. Na základě výzkumných otázek byly zpracovány otázky do rozhovoru, které měly za úkol odhalit odpovědi na zvolené výzkumné otázky. Jako výzkumný soubor byli zvoleni čtyři pěstouni, a to dva příbuzenští a dva profesionální. Použili jsme metodu analýzy dat pomocí otevřeného kódování, axiálního kódování a selektivního kódování, které nás dovedlo k odpovědím na výzkumné otázky.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jestli je rodinné prostředí v pěstounských rodinách nějakým způsobem specifické. Zjistili jsme, že každá z těchto rodin je specifická protože, vyznává jiné výchovné postupy, používá vlastní výchovné metody a předává dětem osobité hodnoty a tradice. Tyto rodiny se od těch běžných liší i v kontaktu s biologickou rodinou, profesionální pěstouni jsou v nulovém kontaktu s biologickou rodinou, zatímco příbuzenští pěstouni jsou v kontaktu častějším. Celé specifikum rodiny je založené i na specifických rysech každého dítěte, kterému přizpůsobují celý chod rodiny. Profesionální pěstounka (R1) má v péči dítě poloromské, které je zcela unikátní svou akčností a živelností. Z rozhovorů jsme také zjistili, jestli naplňují funkce rodiny a jakým způsobem, který je popsán v odpovědi na první dílčí výzkumnou otázku. Odhalili jsme metody výchovy, které používají pěstounské rodiny, které jsou popsány v odpovědi na druhou dílčí otázku.

Na základě analýzy dat z rozhovorů bylo dosaženo i odpovědí na výzkumné otázky:

HVO1: Jaká jsou specifika rodinného prostředí v pěstounské péči?

Dospěli jsme k závěru, že každá rodina je specifická a jedinečná. Během rozhovoru jsme postupně docházeli k tomu, že rodiny předávají dětem různé hodnoty, tradice, názory a postupy, které mu utvářejí jeho vlastní pochopení světa. Respondenti se shodovali, že být rodičem je těžký a dlouhodobý proces, do kterého je potřeba vložit velké úsilí. Seznámili nás s faktem, jak je důležité, aby dítě vyrůstalo v pravdě a jakou roli v jejich životech hraje důvěra. Dva respondenti, kteří jsou profesionálními pěstouny, vyzdvihli důležitost doprovodných organizací, při vzdělávání pěstounů a to, jak je důležité mít na koho se obrátit, když potřebují radu, proto jsou otevření možnosti práce s odborníky. Dva respondenti, kteří jsou příbuzenskými pěstouny jsou spíše zastánci řešení problému v kruhu rodiny bez externí pomoci. Zajímavým úkazem jsou vztahy s biologickou rodinou dítěte. Oba příbuzenští

pěstouni s biologickými matkami dětí komunikují pravidelně. Ale R3 uvedla, že ji přítomnost matky dostává do nepříjemné situace a narušuje to celý chod rodiny. Respondentka uvedla, že matka přijede a „ráda si hraje na to, že je matka, chodí a poručá, ať jí ukážou známky a úlohy a takové, když měla možnost, tak nechtěla a teď si hraje na matku“ (R3). Profesionální pěstouni s tímto mají odlišné zkušenosti, protože s nimi biologické matky dětí udržovat kontakt nechtějí. Obě respondentky měly zájem o kontakt s biologickými matkami a podporovaly, aby se děti se svými biologickými matkami setkaly, ale nakonec se to neuskutečnilo. Určitě pozoruhodnou informací je to, že se všichni čtyři respondenti shodli, že nechtějí na dítě vyvíjet velký tlak. Necháávají mu prostor pro seberealizaci a netlačí na něj skrz známky nebo výběr střední školy. Chtějí, aby se děti rozhodovaly samy a vybraly si podle toho, co je baví a naplňuje. To se pojí i s tím, že je nenutí do žádných mimoškolních aktivit, pokud do nich samy nechtějí, to navazuje i na rekreační formu všech kroužků, pokud to nechtějí dělat aktivitu profesionálně, tak nemusí. Dostí pochopitelným faktem je i to, že každé dítě je specifické a odborníkem na svůj život. Proto je důležité se neřídit standartními postupy výchovy, ale přizpůsobit se specifiku každého dítěte. Profesionální pěstouni vědí, že intelekt nebo schopnosti dítěte, které mají v pěstounské péči nelze ovlivnit, protože je mají dané geneticky. Proto R4 nechala výběr střední školy na dítěti, věděla, že gympl není správná škola a chtěla, aby se hlavně vyučila. Proto je momentálně šťastná, že si vybrala střední školu, učí se na servírku, která ji naplňuje a baví. R1 tím, že má dítě v předškolním věku, ještě netuší, jak se jí bude dařit ve škole, je si vědoma, že má dítě poloromské, které je velmi aktivní a živelné. Proto ji chce zapsat na několik kroužků, aby si vybila energii. S dětmi se již připravuje na první třídu a přijde ji, že je dost bystrá a šikovná na učení. Příbuzenští pěstouni se snaží dítě více popostrkovat k úspěchům ve škole. R2 si je vědom, že matematika bude vždycky pravnuččina slabá stránka, ale i tak stále neopadá jeho nátlak na to, aby si ji opakovala každý den po škole. R3 to má dost podobně jako R2 a škole dává přednost před volnočasovými aktivitami.

DVO2: Jakým způsobem se naplňují základní funkce rodiny v pěstounské péči?

Zajímalo nás, jestli rodiny naplňují funkce rodiny dle autorky Trpišovské (2000, s. 31-33), mezi které řadí biologickou, emocionální, výchovnou, ekonomickou a domestikační funkci. Funkci biologickou naplňují všechny čtyři pěstounské rodiny, všechny čtyři rodiny jsou úplné a mají minimálně tři členy. Respondenti žijí v manželském vztahu s osobou opačného pohlaví. Příbuzenští pěstouni vychovali děti, které již mají vlastní rodiny a jsou plnohodnotnými členy společnosti, a proto teď vychovávají dítě, které chtějí vést stejným

směrem. Profesionální pěstouni, tím že nemohou mít děti vlastní, chtějí vychovat děti, které mají v pěstounské péči, jako by byly jejich vlastní. Funkce emocionální je v pěstounských rodinách naplňovaná dostatečně. Hlavním pilířem v pěstounských rodinách je pravda a důvěra, chtějí, aby děti k nim mohly kdykoliv přijít a svěřit se, R4: *“vždycky radši přijít a říct to po pravdě a probrat to a vždycky nějaké řešení najdeme“*. Usilují také o to, ale nechávají dětem prostor, aby přišly samy. Dva respondenti, kteří jsou profesionálními pěstouny, jsou otevření pomoci odborníků, pokud bude potřeba řešit něco vážného. Ostatní dva respondenti, kteří mají dítě v příbuzenské pěstounské péči jsou spíše zastánci řešení pospolu jako rodina. Výchovná funkce je velmi důležitým faktorem v životě každého člověka. Všichni pěstouni se shodli, že výchova je nesmírně podstatným činitelem a usilují o to vychovávat dítě, jak nejlépe umí. Co se týče pozitivních výchovných metod, tak pěstouni jsou zastánci rad, odměn, pochval, pokoušejí se být svým dětem vzorem a nastavování režimu. Mezi negativní výchovné metody řadí zákazy a výhrůžky, příkazy a fyzické tresty. Další funkci, na kterou jsme se zaměřili byla ekonomická. Všichni pěstouni kvalitně zabezpečují dítě ve své péči. Pěstouni se spíše zaměřují na nakupování věcí, dle potřeby a kapesné dětem ve většině případů nedávají, avšak když si chtějí něco koupit peníze dostanou. Respondentka (R4) na rozdíl od ostatních pěstounů dává dítěti kapesné, protože se jedná již o mladého dospělého. Poslední zkoumanou funkcí byla funkce domestikační, která všem čtyřem pěstounům přijde, jako ta nejdůležitější. Chtějí, aby se dítě cítilo v rodině dobře, aby jim důvěřovala a cítilo se milováno. Pěstouni vidí kouzlo v tom, děti brát, jako by byly jejich vlastní. Základním kamenem podle nich je brát dítě takové jaké je, ukázat mu bezpodmínečné přijetí a lásku.

DVO3: Jaké metody výchovy pěstounská rodina využívá k naplňování základních funkcí rodiny?

Metody výchovy jsou to, co formují člověka v člověka, a proto je důležité se na ně zaměřit. Mezi nejčastěji používané pozitivní výchovné metody pěstouni řadí pochvaly, odměny a být vzorem, rady a nastavení režimu dítěte. Důležité je děti chválit za maličkosti, vyzdvihovat jejich talent a přednosti, aby se podpořilo jejich sebevědomí. Odměny, jak ve formě kapesného, aby si děti mohly koupit, co chtějí, tak ve formě toho, že si děti v potravinách mohou vybrat jednu věc, kterou chtějí. Být vzorem je nesmírně důležitou součástí výchovy, kterou pěstouni splňují. Je důležité dítě podporovat v jeho přednostech a nastavit mu zdravé sebevědomí. Rady jsou nedílnou součástí rodiny, starší generace předávají své zkušenosti mladším a ty s danou informací nakládají dle svého uvážení. Nastavení režimu vyvolává

disciplínu, která pro současný a budoucí život každého jedince více než nezbytná. Mezi nejčastěji používané negativní výchovné metody u pěstounů jsou zákazy a výhrůžky, příkazy a fyzické tresty. Nejčastější příkazy se týkají toho, aby se děti šly připravovat do školy. Zákazy se nejčastěji týkají telefonu, internetu, chování ven, pohádky. Výhrůžky se nejčastěji pojí se zmíněnými zákazy. Respondentka (R1) se přiznala, že občas sama sebe přistihne při vyhrožování, že neví kudy kam. Respondenti, kteří jsou příbuzenskými pěstouni využívají i fyzických trestů. Výchova je velmi důležitým činitelem při péči o dítě, formuje ho a utváří mu osobnost, proto je nutné využívat různé výchovné metody, avšak pěstouni samotní ví, co na děti v jejich péči nejvíce působí a co mají používat.

5.1 Výsledná zakotvená teorie

Z výzkumu vyplývá, že každé rodinné prostředí je svým osobitým způsobem specifické. Zejména ve výchovných postupech, tradicích a hodnotách, které ctí a předávají mladším generacím. Autorka Bubleová (2010, s. 14-18) popisuje, že být náhradním rodičem není vůbec jednoduché a s tímto tvrzením souhlasí všichni respondenti. Autorka dále uvádí, že dítě potřebuje cítit domov, náruč a blízkost, a proto je důležité toto dítě nabídnout a umožnit. Všichni respondenti v tomto vidí také největší důležitost, brát dítě jako své vlastní, brát ho takové, jaké je a bezpodmínečně ho přijmout. Dát mu možnost, kdykoliv přijít, když si bude chtít promluvit. Autorka vyzdvihuje jako specifikum podstatu toho, aby dítě vyrůstalo v náhradní rodině v pravdě. S tím korespondují výpovědi respondentů, protože je pro ně pravda na prvním místě, respondentky, které jsou profesionálními pěstovkami, vychovávají děti v pravdě o jejich původu a rodině, příbuzenští pěstouni s tímto tvrzením taktéž souhlasí a dětem o jejich biologických rodičích také řekli všechno. Autorka vyzdvihuje tuto důležitost zejména proto, že si tím pěstouni v dětech budují důvěru a lásku, i když nejsou biologickými rodiči. Dalším specifikem je i kontakt s biologickou rodinou, který je právě typický pro pěstounskou péči. Příbuzenští pěstouni jsou téměř v každodenním kontaktu s biologickými rodiči dětí, avšak v tom respondentka R3 nevidí velice žádný prospěch. Tvrdí, že občasná návštěva matky, rodinu spíše rozhodí a naruší rodinnou pohodu a systém. Profesionální pěstovky jsou zase v kontaktu nulovém, protože biologické matky nejeví zájem a kontaktu se spíše vyhýbají. Autorka taktéž vyzdvihuje fakt, že každé dítě je originál a má jiné potřeby a projevy. Respondenti se s tímto výrokem ztotožňují, protože každé dítě je jedinečné, a proto je důležité mu přizpůsobit celý chod rodiny. Respondentka R1 má ve zprostředkované pěstounské péči dítě poloromské, které je velmi živelné a akční, proto se jí snaží, co nejvíce zaměstnat. Cairns (2013, s. 127) popisuje, jak je u dítěte

významné podporovat kontrolu nad svým životem a jak je důležité se nenechat ovládat cizími lidmi. Všichni respondenti podporují dítě v samostatnosti a v kontrole nad svým životem, ať už ve volnočasových aktivitách nebo třeba ve výběru střední školy. Respondenti nemají moc zkušeností s tím, že by vrstevníci dítě, které mají v péči, šikanovali nebo nějakým způsobem ovládali. Avšak respondentka R3 se se šikanou vnuka potýkala a setkala se i s tím, kdy se vnuk zapletl s chlapcem, který na něj měl špatný vliv. Proto vyzdvihla svůj strach o mladší vnučku do budoucna, protože ze své osobní zkušenosti ví, že děti bývají zlé. Autorka Cairns (2013, s. 136-137) taky podtrhuje to, jak je důležité, aby se tyto děti odreagovaly pomocí volnočasových aktivit. Respondenti se volným časem dítěte také zabývají a chtějí, aby ho mělo naplněný dostatečně a zároveň podle svých představ, avšak nesmíme opomíjet to, jakou roli v životě dítěte hraje trávení volného času s rodinou. Pazlarová (2016, s. 66) vyzdvihuje podstatu trávení času spolu jako rodina. Respondenti během rozhovoru několikrát podtrhují, jak spolu jako rodina, rádi tráví čas. Pazlarová (2013, s. 84–87) zvyrazňuje význam doprovázející organizace, která je při pěstounské péči takovou pomyslnou pomocnou rukou. S tímto tvrzením pěstouni souhlasí, zejména profesionální pěstounky v tom vidí velkou výhodu, protože se necítí být na výchovu samy a kdykoliv potřebovaly poradit, tak jim bylo porazeno. Z výzkumu vyplynulo, že všichni čtyři respondenti nechávají dětem prostor, svobodně si vybrat volnočasové aktivity a celkově na děti nevyvíjejí velký tlak, co se týče známek a kroužků. Chápou jejich odlišnosti a podle toho postupují, a proto můžeme potvrdit, že rodinné prostředí v pěstounské péči je specifické a založené na osobité výchově, která je jako „na míru ušitá“ každému dítěti.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala specifiky rodinného prostředí v pěstounské péči. Cílem bylo objasnit specifika rodinného prostředí v pěstounské péči. Odhalit, jakým způsobem pěstounská rodina naplňuje základní funkce rodiny a odkrýt výchovné metody, které vedou k jejich naplňování.

V teoretické části se soustředíme na popis rodinného prostředí, které je v této práci stěžejním tématem. Také se zabýváme popisem rodiny, typů rodiny, potřeb dítěte a výchovných stylů. Také v této části vysvětlujeme funkce rodiny a výchovné metody, které jsou důležitým prvkem našeho výzkumu. V další části jsme se věnovali tématu náhradní rodinná péče, a to především jedné z forem, konkrétně pěstounské péči. Popsali jsme, co to pěstounská péče je, jaké jsou dávky pěstounské péče, specifika rodinného prostředí v pěstounské péči a kontakt s biologickou rodinou, který je pro tuto formu náhradní rodinné péče typický a specifický.

Praktická část se zaměřila na kvalitativní výzkum, data k výzkumu byly získány na základě polostrukturovaných rozhovorů od čtyř respondentů, kteří mají dítě ve zprostředkované a nezprostředkované pěstounské péči. Rozhovory jsme následně analyzovali pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Jako design výzkumu jsme použili zakotvenou teorii.

Z výzkumu vyplynulo, že rodinné prostředí v pěstounské péči je skutečně specifické. Každá rodina se řídí svými vlastními hodnotami, které jim přijdou důležité a dodržují tradice, které pak předávají mladším generacím. Každá rodina má své specifické výchovné postupy, které jsou jako „na míru ušité“ jedinečnosti dítěte, které mají v péči. Pro všechny respondenty je důležitým pilířem v rodině pravda a výchova dítěte k pravdě o jejich rodině. Vztahy jsou založeny na upřímnosti a důvěře, které upevňují vztahy mezi pěstouny a dětmi. Dále byla vyzdvihnuta podstata doprovázející organizace, která má sloužit jako pomocná ruka, pro pěstounské rodiny, kde kdykoliv mohou požádat o radu a pomoc. Pěstouni jsou také otevření tomu, aby se dítě o svém životě rozhodovalo, aby si samo zvolilo volnočasové aktivity a kdy si chce přijít k pěstounům pro radu. Pěstouni, zejména ti zprostředkovaní, chápou a respektují genetickou výbavu dětí, které mají v péči, a proto jednají v jejím rámci. Dále je rodinné prostředí obohacené kontaktem s biologickou rodinou, v našem případě hlavně u příbuzenské pěstounské péče, avšak jedna z respondentů v tom nevidí žádnou výhodu, ale spíš to chápe jako narušení rodinné pohody. Zjistili jsme, že rodinné funkce dle autorky

Trpišovské (2000, s.31-33) naplňují rodiny svým osobitým způsobem a k naplňování výchovné funkce využívají několik výchovných metod. Mezi ty pozitivní nejčastěji patří odměna, pochvala a být vzorem, rady, nastavení režimu a mezi negativní výchovné metody můžeme řadit výhrůžky, zákazy, příkazy a fyzické tresty. Přičemž každá z rodin ví, které výchovné metody na děti v péči nejvíce fungují a platí. Z toho plyne, že opravdu je toto rodinné prostředí odlišné od běžné rodiny v mnoha aspektech.

V praxi je možno data získané z výzkumu využít jako příklad pro osoby, které se chtějí stát budoucími profesionálními pěstouny, nebo se stali příbuzenskými pěstouny. Tento výzkum poskytuje cenné zkušenosti osob, které se nacházejí ve stejné situaci, aby se mohli připravit na náročný úkol jako je výchova dítěte a jaké podniknout kroky, aby se dítě v rodině cítilo jako součást rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ARCHER, Caroline, 2001. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4
2. CAIRNS, Kate, 2013. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: Traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0370-4
3. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X
4. ČESKO. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. *Zákony pro lidi.cz* [online]. ©2022 [cit. 2022–11–10]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
5. ČESKO. *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí*. *Zákony pro lidi.cz* [online]. ©2022 [cit. 2022–11–10]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
6. BUBLEOVÁ, Věduna a kol., 2010. *Otázky z oblasti péstounské péče – vzdělávání pro pěstouny a zájemce o pěstounskou péči*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček. ISBN 978-80-86396-55-2
7. DUNOVSKÝ, Jiří a kol., 1999. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-254-9
8. HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-635-7
9. HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy 2., přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4674-6
10. JEDLIČKA, Richard, 2017. *Psychický vývoj dítěte a výchova*. Praha: Portál. ISBN 978-80-271-0096-5
11. KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základní sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807367-3833
12. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 8073150042.
13. MATĚJČEK, Zdeněk, 2000. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-494-X

14. MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-006-5
15. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Formy náhradní rodinné péče*. MPSV [online]. ©2023 [cit. 2023-02-04]. Dostupné také z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
16. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky pro mladé dospělé*. MPSV [online]. ©2023 [cit. 2023-02-04]. Dostupné také z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky-pro-mlade-dospele>
17. MIŠKOVIČ, Ján, 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon). ISBN 978-80-7419-285-2
18. PAZLAROVÁ, Hana, 2016. *Pěstounská péče: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7
19. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8
20. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2009. *Pedagogický slovník*. Rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6
21. ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6
22. ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-3.
23. SIKOROVÁ, Lucie, 2011. *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3593-1.
24. SLAMĚNÍK, Ivan, 2019. *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5775-9.
25. SVOBODOVÁ, Jarmila a Bohumíra ŠMAHELOVÁ, 2007. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Praha: MSD. ISBN 978-80-86633-81-7
26. ŠKRABÁNKOVÁ, Jana, 2004. *Vliv rodinného prostředí na utváření osobnosti*. Brno: Pedagogická orientace. ISSN 1211-4669.
27. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 9788073673130.

28. TRPIŠOVSKÁ, Dobromila, 2000. *Kapitoly ze sociální psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 80-7044-304-9.
29. UHLÍŘOVÁ, Veronika. Dítě ve výchově příbuzných [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, ©2010 [cit. 2023–01–03]. Dostupné také z: <https://www.knihovnanrp.cz/publikace/dite-ve-vychove-pribuznych/>
30. ÚŘAD PRÁCE ČR. *Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky*. Úřad práce České republiky [online]. ©2022 [cit. 2022–11–10]. Dostupné také z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1>
31. VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8
32. WEIKERT, Annegret, 2007. *Výchova dítěte – Velký praktický rádce*. Praha: Jan Vašut. ISBN 978-80-7236-527-2.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

např. - na příklad

tzv. - tak zvaných

atd. – a tak dále

apod. - a podobně

č. – číslo

Sb. - sbírky

NRP – náhradní rodinná péče

PP – pěstounská péče

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – Orgán právně – sociální ochrany dětí

SAS – Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - Schéma paradigmatického modelu	52
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - seznam kategorií s příslušnými kódy	38
Tabulka 2 - paradigmatický model	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky do rozhovoru

Příloha P II: Přepsaný rozhovor s vytvořenými kódy

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO ROZHOVORU

1. Kolik máte vlastních dětí a dětí v pěstounské péči?
2. Co je podle Vás nejdůležitější pro to, aby se děti v pěstounské péči cítili jako součást rodiny?
3. Jakým způsobem komunikujete s biologickými rodiči dítěte a jak tento vztah podporujete?
4. Jaké jsou podle Vás největší výzvy, se kterými se setkáváte jako pěstoun při výchově dítěte?
5. Jak často nakupujete dětem pomůcky do školy, nové oblečení nebo hračky?
6. Dáváte Vaším dětem pravidelné kapesné?
7. Máte pod kontrolou to, za co Vaše děti utrácejí své peníze?
8. V jaké míře zapojujete děti do běžných domácích prací jako je uklízení, vaření a jiné? A jak?
9. Jak probíhá Vaše příprava s dětmi na školní vyučování?
10. V případě nemoci zůstáváte s dětmi v domácí péči? Proč ano/ne? Pravidelné prohlídky u lékaře...
11. Jaké rodinné tradice a hodnoty předáváte Vašemu dítěti?
12. Jak je naplněn volný čas dítěte? Kde tráví svůj volný čas? Individuální x kolektivní, organizace zaměřené na volný čas dětí.
13. Kolik hodin denně tráví dítě ve Vaší péči na internetu a u televize?
14. Jaké je Vaše společné volnočasové vyžití s dětmi?
15. S jakými problémy se Vám dítě svěřuje?
16. Důvěřuje Vám dítě na tolik aby se vám svěřilo se svými problémy?
17. Je dítě přístupné Vaším doporučením a radám?
18. Využili jste někdy odbornou pomoc při řešení problémových situací dítěte, jakou a jak často?
19. Jak podporujete Vaše dítě, aby bylo emocionálně silné a dokázalo se potýkat s různými emočními výzvami, kterým čelí v každodenním životě? Např.: špatná známka, posmívání od spolužáků apod.
20. Jak řešíte konflikty a krizové situace v rodině např.: když dítě zlobí a neposlouchá?

21. Používáte v takových případech nějaká tresty např.: odepření elektroniky, domácí vězení, fyzické testy, ignorování a odmítání dítěte? Proč ano/ne?
22. Jak se liší ve Vaší rodině běžný pracovní den od dnů volna (víkend, prázdniny, svátky)?

Příloha 2: Přepsaný rozhovor s vytvořenými kódy

Respondent 1
Profesionální pěstouni

- Kolik máte vlastních dětí a dětí v pěstounské péči?

děti jako součást rodiny
„Tak vlastní biologické nemáme žádné, pak máme Terezu vlastně v osvojení a jedno dítě v pěstounské péči, Klárinku, které teď v březnu budou 4 roky.“

- Co je podle Vás nejdůležitější pro to, aby se děti v pěstounské péči cítili jako součást rodiny?

děti jako součást rodiny
„Asi to bezpodmínečně přijetí si myslím a brát je takové jaké jsou.“

- Jakým způsobem komunikujete s biologickými rodiči dítěte a jak tento vztah podporujete?

podpora kontaktu s bio. rodinou ze strany pěstounů
„Podporujeme, ale z jejich strany více méně není žádná iniciativa, která by byla účelová, takže bohužel žádný kontakt ještě neproběhl.“

- Kdy jste s matkou mluvila na poslední?

snaha pěstounů se s bio. rodinou spojit
„No tak to bylo skrz korespondenci vlastně, psala nám dopis, na který jsem jí odpověděla a bylo to asi minulý rok kolem Vánoc myslím, fakt nevím, ne vlastně ne ten minulý, ten předminulý.“

- Takže předminulý rok jste spolu komunikovaly naposledy jenom pomocí dopisu?

snaha pěstounů se spojit s matkou
„Já si myslím že už to bude rok, jako nevím přesně teďka, musel bych to dohledat, naživo jsme se nikdy neviděly, ona poslala nějaké fotky, znovu se vdala, tak ve svatebních šatech, a prosila abychom my jsme poslali, jak my vypadáme, tak jsme jí vlastně poslali fotku naší rodiny a potom se vlastně neozvala, akorát že chce teda kontakt, který neproběhl.“

- Jaké jsou podle Vás největší výzvy, se kterými se setkáváte jako pěstoun při výchově dítěte?

specifikum dítěte
„Asi ta jinakost, každé dítě je jiné a my máme dítě poloromské, tak i ta mentalita je trošičku jiná, jsou to děti živé a energické, tak já si myslím, že asi nejvíc v tom, ale zatím nějaké velké výchovné problémy jsme neměli, je hodně živá, ale zatím ji stíháme, takže je to dobré (smích). Tereza je taková spíš do světa a Klárinka je ještě takový mazánek, ale jako začala se vztekat, jak má v sobě ten temperament, je taková od rány. Když má naplněné všechny potřeby, tak je v pohodě a jakmile jde do toho nekomfortu, tak je úplný cholerik. Holky se jako občas hádají, jak jsem měla představu, že se nikdy nebudou hádat, tak se hádají spíš o něco, protože Klárinka

sourozenci lástka

Proč i matku nemá zájem?

motivace
= sestra

specifilum dítěte

chce vždycky něco, co má Tereška, a to bývá ten zdroj (smích). Když jsme si ji brali, tak byla o dva měsíce předčasně narozená a my jsme si ji brali v 11 měsících, tak se neuměla plazit ani otačet, ani nežvatlala, trochu jsem se bála, doktoři tvrdili, že je zdravá, tak jsem jim věřila, ale potom ten vývoj byl úplně skokový. Po dvou měsících se začala plazit, obcházet nábytek, žvatlala, a hlavně se snažila stíhat té Terce. Vždycky když Terka někam šla, tak chtěla jít za ní, protože je houževnatá a má to v sobě, hned se rozjela a běhala po bytě, jak motorová myš. "

- Jak často nakupujete dětem pomůcky do školy, nové oblečení nebo hračky?

„Často, ale asi je to zbytečné, mají toho zbytečně moc, každý měsíc koupím něco nového na sebe, i když dostává spoustu věcí po starší sestře, která má taky strašně moc věcí, no a hračky taky to teda kvanta. Musíme si dát pauzu, protože to nemají kam dávat (smích). Jako každý měsíc něco koupíme, ale teďka aj, když jsou narozeniny, tak radši dáváme menší dárek a výlet nebo něco takového, protože se to fakt kupí a co s tím potom.“

- Když si na něco ukážou v obchodě, koupíte jim to?

„Hračky spíš ne, vždycky se obracím, že budou narozeniny, svátek, Vánoce, Mikuláš a v potravinách mají vždycky dovolené každá jednu věc, tak na to se vždycky těší.“

- Dáváte Vaším dětem pravidelné kapesné?

„Ony jsou ještě malé, takže ne, ale peníze, co dostanou od babiček k narozeninám a tak, tak na to mají pokladničku a všechno si schovávají do toho, ale jinak peníze nedostávají.“

- Máte pod kontrolou to, za co Vaše děti utrácejí své peníze?

„Peníze svoje vlastně nemají a neodstávají.“

- V jaké míře zapojujete děti do běžných domácích prací jako je uklízení, vaření a jiné? A jak?

„Terku jo, ta zatím sama od sebe aj chce, a to velmi podporujeme. A Klárka všechno opakuje po Terce, že. Ale je to takové, že já jdu pak po nich a všechno to dělám znova (smích). Nejradši umývají koupelnu, ale to je to čabrání se ve vodě (smích). Klárka už vyklidí z myčky příbory, spolupracuje při vaření, že třeba sedí na lince a loupe česnek. Pečeme spolu vánoční cukroví a hodně pečou i u babičky.“

- Jak probíhá Vaše příprava s dětmi na školní vyučování?

„Holky do školy ještě nechodí. Když se s nimi, ale učím, protože připravuju Terezu na první třídu, tak mi přijde, že ta Klárka je v tom lepší. Asi je to tím, že Terka má pocit, že musí a Klárka soutěží. Je to pro ni asi větší motivace a přijde mi, že je bystrá a pohotová.“

soutěžení
je největší
motivace

příprava na 1. třídu

Sourozenecká láska

Sourozenecká láska

- V případě nemoci zůstáváte s dětmi v domácí péči? Proč ano/ne? Pravidelné prohlídky u lékaře...

„Při covidu jsem si říkala, jak je super, že ty děcka nejsou vůbec nemocné, no a teď hrůza my marodíme v jednom kuse, teď už je to snad lepší, jsem s nima doma já, snažíme si to užít jen jak to jde, holky nikdy nejsou nemocné záraz, takže jedna má teploty, pak je dobrá, no a pak je má ta druhá, takže často zapojíme aj babičku, aby ta zdravá nemusela být doma, nebo jak manžel dojde z práce, tak vezmou psa a jdou ven, ale snažíme si to udělat, co nejvíc příjemné, ale občas je to náročné. Na pravidelné prohlídky chodí Klárka na kardiologii, teď půjdeme po dvou letech a dopadly jsme předtím dobře, Klárka měla vrozenou srdeční vadu, nějakou, která se naštěstí s věkem upravuje a vypadá to, že se nedá o žádné vadě už ani mluvit, ale i tak si to chce doktor radši zkontrolovat, tak to je vlastně proč tam jdeme na poslední kontrolu. A na neurologii jdeme po dvou letech a pak, že si jí chce doktorka ještě v pěti letech zkontrolovat. A snad by nás pak už vypsal, jako vždycky to bylo dobré, ještě jsem nezažila problémy. Pravidelně chodíme k dětské obvodní lékařce.“

- Jaké rodinné tradice a hodnoty předáváte Vašemu dítěti?

„Jéjda, na to bych se musela asi trošku připravit a zamyslet. Asi ty, které jsme si sami převzali z domu, tím, že jsme měli děti po sedmi letech, tak už jsme to měli sami nějak zajaté doma. Snažíme se je vychovávat hlavně k hlavním pilířům, a to je podle nás pravda, vychovávat je v pravdě. Že my si nelžeme a vlastně aj o jejich původu, všechno ví od malička, tak jak se ptají, tak jim to říkáme. A co se týče hodnot jsme věřící, takže to respektujeme desátero, takže v tom si myslím, že se naše hodnoty nejvíc utváří.“

- Jak je naplněn volný čas dítěte? Kde tráví svůj volný čas? Individuální x kolektivní, organizace zaměřené na volný čas dětí.

„Na kroužky nechodíme, Tereška chodí do plavání, ale trpí na periodickou horečku, teď už je to lepší, ale vždycky když se přetížila, tak dostala horečku a na týden jsme se vyply, takže jsem ji nechtěla přetěžovat. Aktivní jsme dost, někdy bych řekla aj moc. Terča miluje kolektiv, rychle se seznámí, Klárka jakože jo, ale pomaleji a s Terčou, bez Terky je to vždycky problém. Když jsou tam třeba netere a synovci, tak ještě jo, ale mezi dětma od známých, se kterýma se vidáme často, ale ne třeba tak jak s těma synovcema, tak nejde s nima nikam, i když jsme na dětském dnu, tak s nimi do toho kolektivu nejde, vždycky ju musí vzít Terka.“

- Co nejraději dělají ve volném čase?

„No tak klasicky asi kolo, plavání, tanečky a takové.“
volnočasové aktivity

- Plánujete nějaké kroužky do budoucna?

„Jo určitě, prijdou mi obě dvě nadané na zpěv. *pochvala* Terka ta umí zpívat celkem fakt dobře, tak ta určitě bude chodit na hudební nástroj na klavír. *specifikum dítěte* A Klárka miluje balet, miluje Labuť jezero, už *budoucí přemýšlení* udělá šňůru, je hodně pohyblivě zdatná, takže určitě balet. *pochvala* A když bude šikovná ve škole, tak určitě taky nějaký hudební nástroj, protože umí zpívat, má dobrý rytmus, tak uvidíme. *nevyjímá Kaku* Ale převážně to nechám na nic, když něco budou chtít dělat, tak budou, určitě je nebudu do ničeho nutit.“

• Kolik hodin denně tráví dítě ve Vaší péči na internetu a u televize?

„Na internetu ještě zatím naštěstí nic (smích), ale už to u té Terky držím jen tak tak, to je hrozné, jak ty děcka ve škole už mají svoje telefony no, bojím se, co bude, ale snad to zvládneme. *čas spolu* No a na televizi tráví hlavně čas, když jsme nemocní, jsem fakt nerada, ale když mají teploty, tak co s nima. *volnočasové aktivity* Ale myslím si, že v průměru je to tak hod'ka denně, jako záleží na počasí, když je hezky, *čas spolu* tak jsme aj celý den venku. Snažíme se být co nejvíc venku a s děckama. Chodíme aspoň tady dolů do ulice na hřiště, vždycky je tam kolem 13 dětí, které jsou skoro stejně staré jak holky, tak to je super a furt kola, koloběžky.“

- A holky se zapojí do kolektivu, ale jen spolu?

těžko se otevřít /
užim lidem

„No, no spolu, když jsem tam kdysi šla jen s Klárkou na podzim, tak na mně visela, ale teďka už je zas jiná, tak uvidíme.“
důvěra k rodině

• Jaké je Vaše společné volnočasové vyžití s dětmi?

„Tak asi to nejvíc to setkávání se s přáteli, *čas spolu* chození do přírody a kola.“

- Chodíte v okolí do přírody?

„Joo většinou tady v okolí, nebo u známých k rybníkům a tak, nebo jezdíme na víkendy na výlety a jezdíme hodně na kolech, sice kvůli Klárce jsme se museli upravit, protože ještě nejezdí sama, ale jako jinak jo, to mají holky rády. *čas pohromadě s širší rodinou* Hodně žijeme pospolu s prarodiči, kteří bydlí pod námi, když se třeba Klárce někdy nechtělo vstávat, tak jsme ji hodili k babičce do postele, fungujeme dost tak dohromady.“

• S jakými problémy se Vám dítě svěřuje?

„Zatím se všim, Terka je hodně otevřená ještě a Klárka to je ještě takové mimčo.“
důvěra k rodině

- Důvěřuje Vám dítě na tolik aby se vám svěřilo se svými problémy?

„Ano, úplně se vším, ale naštěstí žádné problémy zatím nemáme.“
důvěra v rodině

- Je dítě přístupné Vaším doporučením a radám?

„Jo, tak ony jsou ještě malé, takže věří všemu, co jim řeknu (smích).“
pěstounka jako největší vzor

- Využili jste někdy odbornou pomoc při řešení problémových situacích dítěte, jakou a jak často?

„Vyloženě ne, ale v rámci doprovázející organizaci, dvakrát do roka, tak to vždycky využíváme, sice máme pocit, že nemáme, co řešit, ale jak začneme mluvit, tak se vždycky něco najde (smích) a je to super a jsem moc vděčná, že máme takovou možnost, sice teď nic neřešíme, ale aspoň vím, že máme, kdyby něco, tak máme možnost se na někoho obrátit, a to mi dává ten pocit jistoty.“
potřeba odborníků

- Takže kdyby se něco dělo, tak byste se nebála obrátit na dětského psychologa?

„Ne vůbec, určitě bych se obrátila.“
potřeba odborníků

- Jak podporujete Vaše dítě, aby bylo emocionálně silné a dokázalo se potýkat s různými emočními výzvami, kterým čelí v každodenním životě? Např.: špatná známka, posmívání od spolužáků apod.

„No asi tak, že se snažím poukazovat na ty dobré stránky dítěte a potom taky asi budovat zdravé sebevědomí, aby se umělo samo obhájit, ale zároveň bylo pokorné, ale jako na druhou stranu nenechalo po sobě šlapat a umělo se obhájit.“
pochvala
některé metody

- Takže jim od malička říkáte, že jsou v náhradní rodinné péči?

„Ano, Terka už i vnímá ty rozdíly mezi pěstounskou a osvojením, do jisté míry, aby je to potom v budoucnu nepřekvapilo, tak ví vlastně všechno.“
pravda nade vše

- Jak řešíte konflikty a krizové situace v rodině např.: když dítě zlobí a neposlouchá?

„No je to boj, ony se mezi sebou furt melou. Jako ony jsou dvojka dobrá, tím, jak jsou úplně protipóly, tak tím si myslím, že si víc rozumí, ale už se začaly aj rvát. Takže většinou zákazama, hlavně na televizi, venek moc nezakazuju, protože, když to zakážu jedné, tak co ta druhá, ta bude teď taky doma? (smích) Tak se snažím toto moc ne. Nejčastěji kokina, zmrzku, to, na co“
sourozenecká láska
některé metody

^{Vše přeni}
se těší, vždy pohrozím, že ještě jednou a nebude zmrzka. A zatím to funguje, i když je to boj a řekne, že mně to nevadí (smích).“

- Používáte v takových případech nějaká tresty např.: odepření elektroniky, domácí vězení, fyzické testy, ignorování a odmítání dítěte? Proč ano/ne?

^{Negativní metody}
„Ignorování se snažím nepoužívat, i když mě to svádí, když nic nezabírá a fyzické se taky snažím ne, nejčastěji vyhrožuju (smích), sama sebe nachytám, jak nevím kudy kam (smích). Zatím jsou malé, tak se je snažím dostat pod sebe a většinou se mi to podaří. Docela ještě zabírá, když řeknu, že večer nebude pohádka, vyloženě to, co mají rády.“

- Jak se liší ve Vaší rodině běžný pracovní den od dnů volna (víkend, prázdniny, svátky)?

^{děti jako součást rodiny}
„Liší se to hlavně tím, že s manželem nemáme žádné svoje aktivity v neděli, sobota je hlavně pracovní. Děcka většinou tráví celou sobotu venku, když je hezky, tím, že tam manžel furt něco dělá, nebo s babičkou a dědou a v neděli jsme většinou všechno spolu, tím že s manželem nemáme žádné vlastní koníčky a aktivity. Buď jedeme někam na výlet, nebo jdeme na návštěvu, nebo někdo k nám přijde na návštěvu. Někdy je v Luhačovicích nějaká kultura, tak jdeme tam. A liší se to teda hlavně tím, že v neděli jsme celý den spolu. Přes týden vstáváme kolem 7, manžel někdy odjede dřív do práce nebo vstává s námi a odveze Terez do školky. Buď to ji vede on nebo já s Klárkou a potom snídáme a máme s Klárkou čas jenom pro sebe. Terezka nespává ve školce, jenom ve čtvrty, když má předškolíčku. Jdeme pro Terezku někdy okolo dvanácté a pak jdeme domů. Jak přijdeme ze školky, tak holky jsou už po obědě a mají doma takovou školičku. Se snažím, aby něco dělaly, dokud ta myslí je taková v pozoru po té procházce. Tak to se učíme písnička a čísla. U Terky už zkoušíme uvolňovací cviky, protože ji čeká první třída, tak vždycky něco takového. Pak přijde pohádka a odpočinek a pak jdeme ven, ale zase záleží na počasí. Někdy hned po školce zůstaneme venku a pak máme doma odpoledne nějaké tvoreň, no jak kdy. A chodí spávat kolem půl osmé a rádi v posteli do desíti, a pak nechou ráno vstávat (smích). Manžel se z práce vrací okolo páté, jak kdy. Pak přijde, dáme si kafičko s tátou, uklízíme, někdy si něco zahrajeme.“